

คู่มือมาตรฐานการวาง ผังเมือง

กองช่าง เทศบาลตำบลหงส์หิน
อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

คำนำ

คู่มือ“มาตรฐานการวางผังเมือง” เล่มนี้ กองช่าง เทศบาลตำบลหงส์หิน จัดทำขึ้น เผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป ให้ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการวางผังเมืองมากยิ่งขึ้น และใช้เป็นแนวทางเบื้องต้นที่จะปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการกำหนดข้อกำหนดเรื่อง การวางผังเมือง โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ ด้านที่อยู่อาศัย และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องทั่วไปที่ประชาชนควรรู้และเข้าใจ

กองช่าง เทศบาลตำบลหงส์หินหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คู่มือ“มาตรฐานการวางผังเมือง” สำหรับประชาชนเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชน ผู้ที่สนใจในการนำข้อมูลจากหนังสือเล่มนี้ไปปรับใช้ในการปฏิบัติตามกฎหมายต่อไป

กองช่าง เทศบาลตำบลหงส์หิน

สารบัญ

หน้า

คำนำ

๑. มาตรฐานการวางผังเมือง	๑
๒. วัตถุประสงค์	๑
๓. ขอบเขตมาตรฐาน	๑
๔. การถ่ายโอนภารกิจด้านการผังเมืองให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	๖
๕. การวิเคราะห์ความจำเป็นหรือความเหมาะสมในการวางผังเมือง	๗
๖. การวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	๘
๗. มาตรฐานตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของชุมชน	๑๐
๘. การสำรวจและจัดเก็บข้อมูล	๑๐
๙. การประมวลและวิเคราะห์ข้อมูล	๑๕
๑๐. แนวทางการวางผังเมือง	๑๙
๑๑. การดำเนินการด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ	๒๙
๑๒. การใช้มาตรการการควบคุมผังเมือง	๓๕
๑๓. การควบคุมและปฏิบัติให้เป็นไปตามผังเมือง	๓๙
๑๔. การติดตามและประเมินผล	๔๐
๑๕. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนามาตรฐานในอนาคต	๔๒
๑๖. ประโยชน์ของการวางผังเมือง	๔๓

เอกสารอ้างอิง

มาตรฐานการวางผังเมือง

การวางผังเมือง เป็นงานด้านโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ มีผลความเป็นอยู่ของประชาชน ในด้านที่อยู่อาศัย และด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดให้กรมโยธาธิการและผังเมืองถ่ายโอนงานให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ ดังนี้

๑. ผังเมืองที่มีขอบเขตผังในเมืองเขตเทศบาล เมืองพัทยา อบต. และกทม. ใด ให้เทศบาลเมืองพัทยา อบต. และกทม. นั้นดำเนินการ
๒. ผังเมืองที่มีขอบเขตผังครอบคลุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัด (เทศบาลเมืองพัทยา และอบต.) มากกว่าหนึ่งแห่ง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล เมืองพัทยา และอบต.) มากกว่าหนึ่งแห่ง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการร่วมกัน

โดยอ้างอิงตามกฎหมาย ดังนี้

๑. พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๖๗ (มาตรา ๖๘)
๒. พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.๒๕๙๖ (มาตรา ๕๖)
๓. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๑๒ (มาตรา ๑๖ และ มาตรา ๑๗)

๑. วัตถุประสงค์

การจัดทำมาตรฐานการวางผังเมืองมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- ๑.๑ เพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่นทราบถึงเหตุผลและความจำเป็นในการวางและดำเนินการทางของผังเมือง
- ๑.๒ เพื่อให้ประชาชนให้เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมในการวาง ดำเนินการทางผังเมืองได้อย่างถูกต้อง

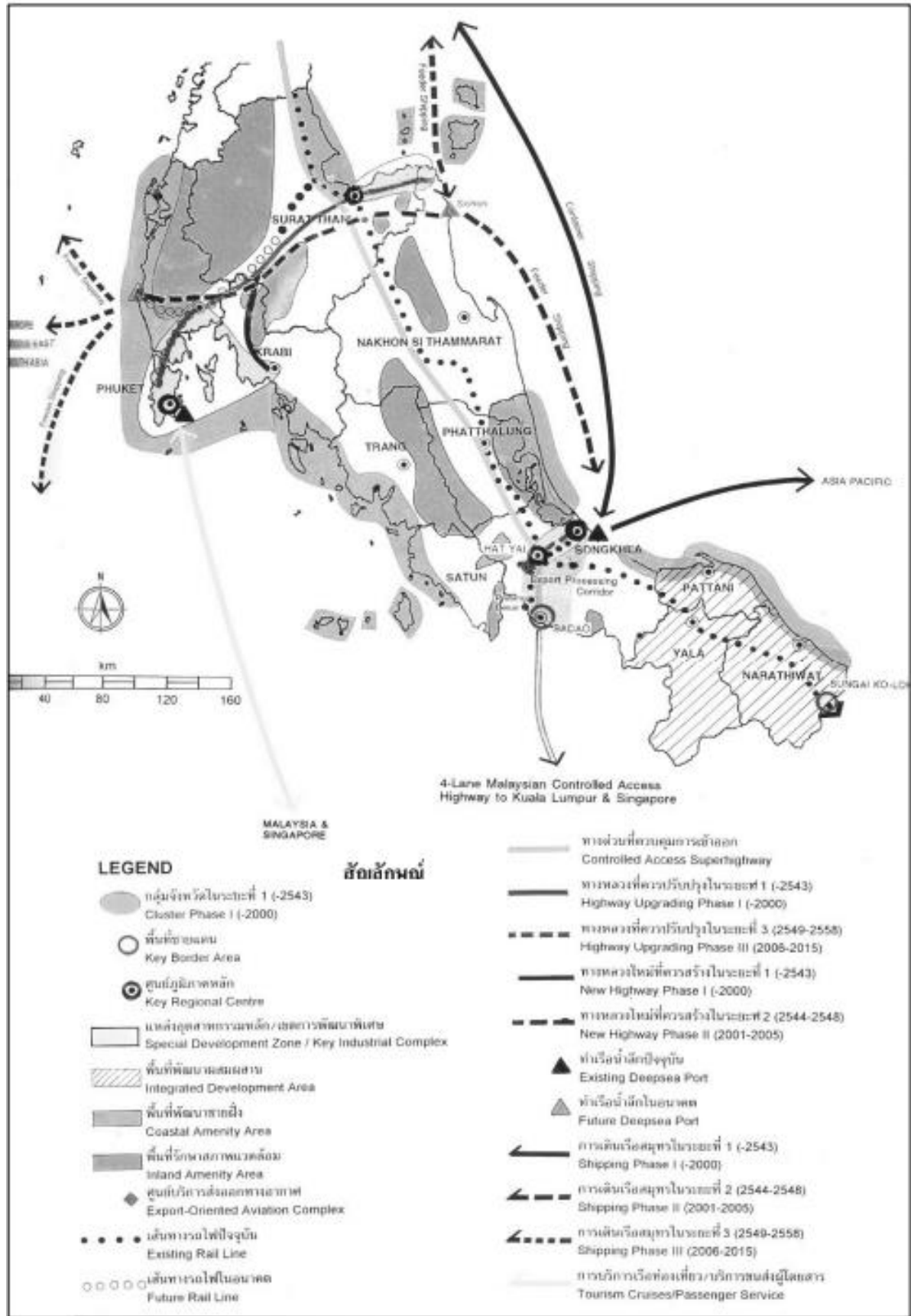
๒. ขอบเขตมาตรฐาน

มาตรฐานการวางผังเมืองมีขอบเขตตามการสำรวจ การวาง การจัดทำ และการใช้บังคับผังเมือง ซึ่งหมายถึง แผนผัง นโยบายและโครงการรวมทั้งมาตรการควบคุมโดยทั่วไป เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและดำรงรักษาเมืองบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท ในด้านประโยชน์ในทรัพย์สินการคมนาคม การขนส่ง สาธารณูปโภค การบริการสาธารณะและสภาพแวดล้อม ตามกำหนดในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘

๓. มาตรฐานการผังเมือง

มนุษย์มีการตั้งถิ่นฐาน โดยอาศัยเงื่อนไขและปัจจัยจากสภาพทางธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน จำแนกเป็นชนบทและเมือง โดยชนบทจะเป็นพื้นที่สร้างผลผลิตทางการเกษตร ในขณะที่เมืองเป็นพื้นที่ประกอบอุตสาหกรรม การค้าและบริการ การดำเนินการเพื่อมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามเป้าหมายที่กำหนดในอนาคต ประกอบด้วยการจัดทำแผนผังทางกายภาพ ดังนี้

๓.๑ **ผังภาค (Regional Plan)** เป็นการวางผังทางกายภาพ และการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ทั้งในเมืองและชนบท ผังภาคอาจจำแนกเป็นภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และสามารถแยกย่อยเป็นภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ฯลฯ หรืออาจกำหนดทรัพยากร เช่น พื้นที่ลุ่มน้ำหรือเขตจังหวัด

ภาพ ๑ ผังภาคใต้ตอนล่าง

ที่มา: สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ

๓.๒ ผังเมือง (City plan, Town Plan หรือ Urban Plan)

การวางผังเมือง คือการวางผังภาพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่เขตเมืองและพื้นที่เขตชนบท การวางผังเมืองจะครอบคลุมถึงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อให้ประโยชน์สูงสุด และสามารถเชื่อมโยงในแต่ละบริเวณด้วยโครงข่ายการคมนาคมและขนส่งที่มีความสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย สาธารณูปการที่สมบูรณ์ เหมาะกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละประเภท การวางผังเมืองจะเป็นการเตรียมการเพื่อรองรับความเจริญของเศรษฐกิจ สังคม และประชากรที่เพิ่มขึ้น

การวางผังเมืองเป็นเครื่องมือในการกำกับการเจริญเติบโตของเมือง เพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยอาศัยอำนาจทางกฎหมายในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประกอบกับการชี้้นำด้วยการดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบลอาจดำเนินการผังเมืองตามกรอบการพัฒนาที่ได้กำหนดในผังบริษัท ทั้งนี้เทศบาลจะต้องคาดประมาณจำนวนประชากรในอนาคต ทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ได้แก่ การเกิดและการตาย การเปลี่ยนแปลงจากการย้ายถิ่นทั้งการย้ายเข้าและการย้ายออก การคาดประมาณประชากรในคมนาคมหากเปรียบเทียบกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานตามที่กำหนดในผังเมือง

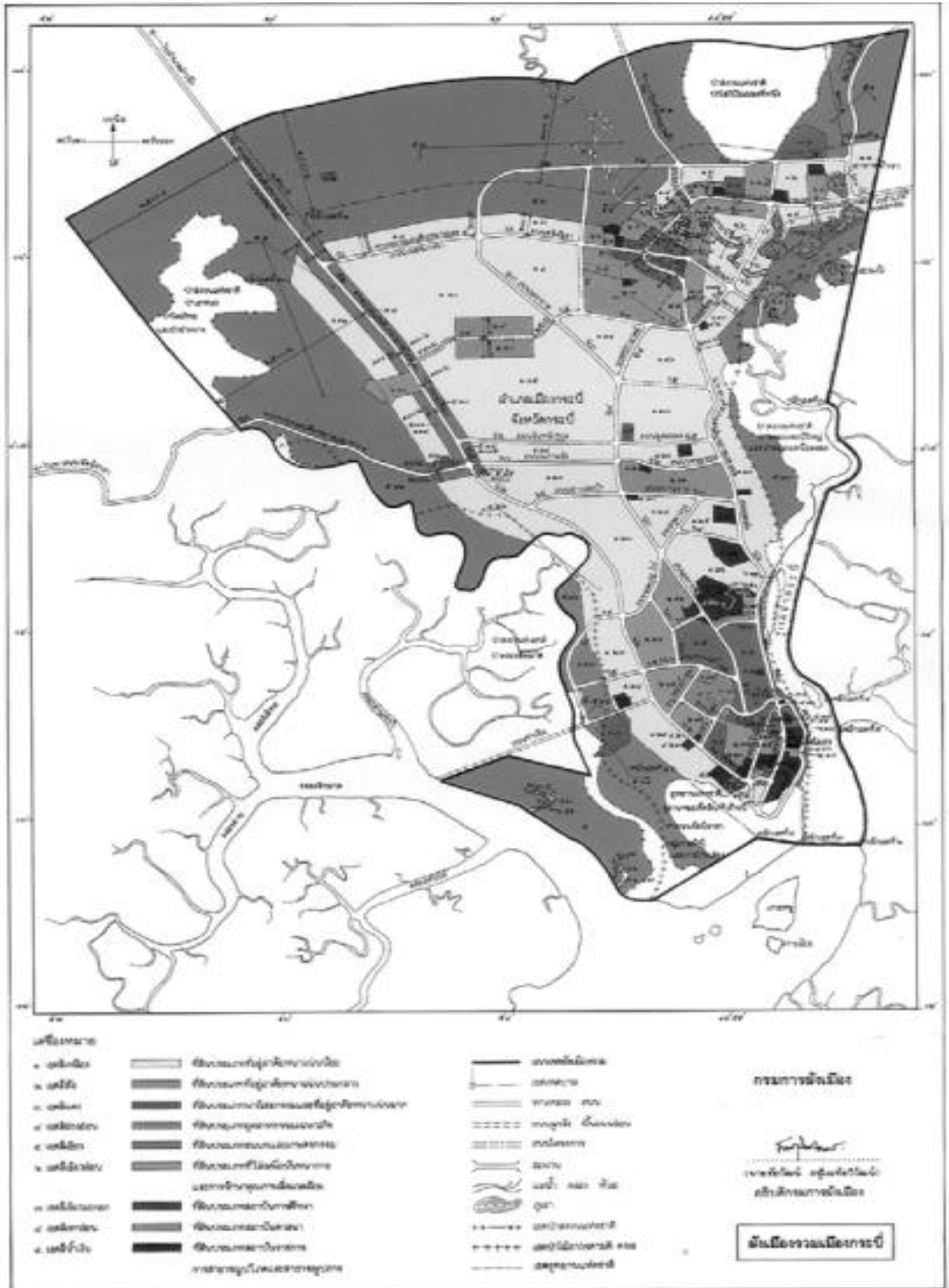
จำนวนประชากรเป้าหมายในอนาคต จะใช้สำหรับการคาดคะเนลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทางเศรษฐกิจ สังคม ได้แก่ ย่านพาณิชยกรรม อุตสาหกรรม อุตสาหกรรม การบริหารปกครองตลอดจนสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ ซึ่งจะกำหนดในบริเวณพื้นที่ที่มีความเหมาะสมตามสภาพภูมิประเทศ ตลอดจนธรณีและอุทกวิทยา นอกจากนี้เพื่อให้การใช้ประโยชน์ในแต่ละบริเวณมีการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบได้นั้น จะต้องวางผังโครงข่ายการคมนาคมขนส่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางโครงข่ายถนนสายหลัก ถนนสายรอง และถนนสายย่อยหรือถนนซอย รวมทั้งการเชื่อมโยงกับโครงข่ายการคมนาคมขนส่งในระดับจังหวัด ระดับภาค ซึ่งได้แก่ โครงข่ายทางหลวงหรือทางด่วน การขนส่งระบบราง การขนส่งทางอากาศ และการขนส่งทางน้ำ เป็นต้น

๓.๓ ผังโครงการ (Project Plan)

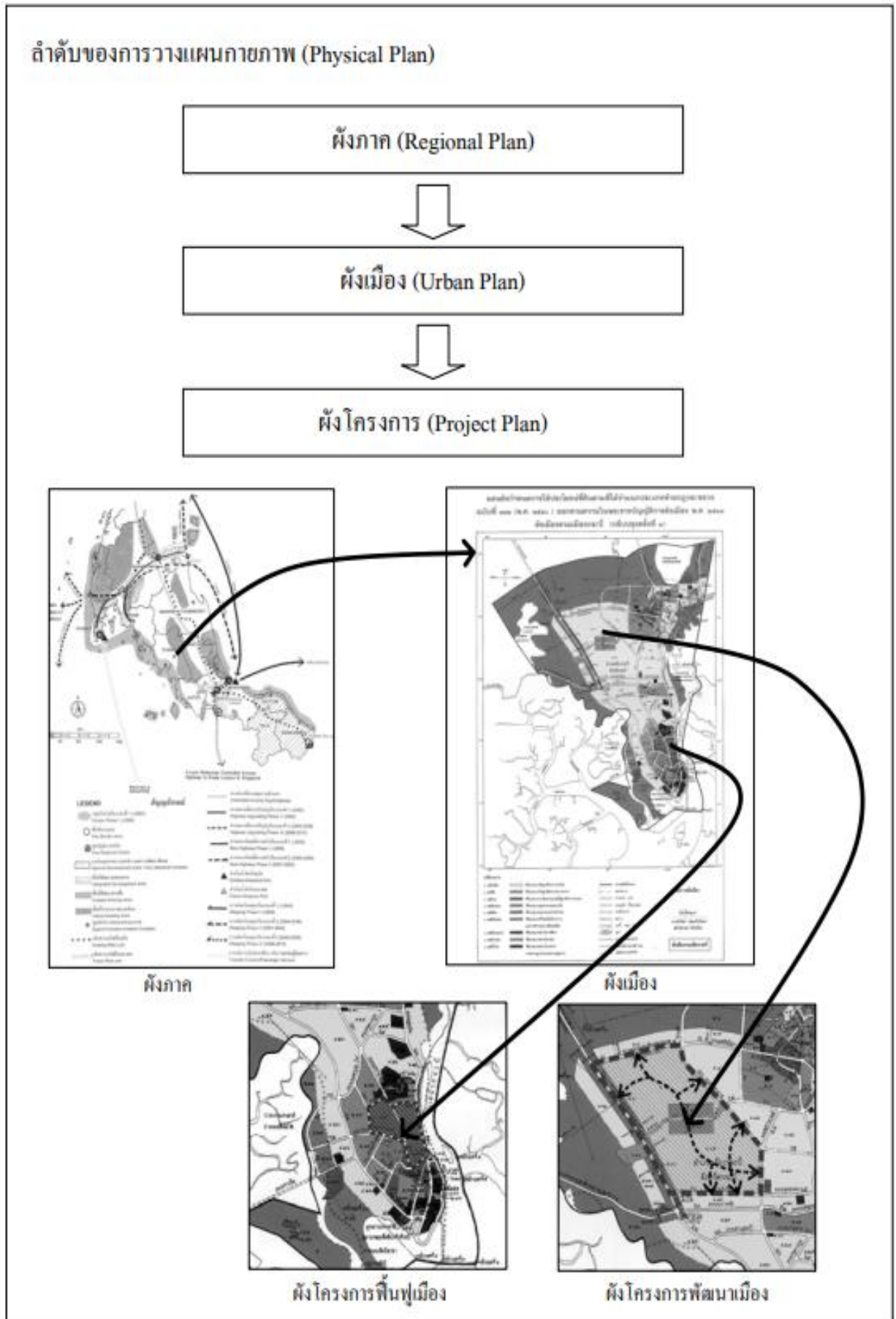
ผังโครงการ หมายถึง แผนผังทางกายภาพเพื่อการอนุรักษ์ ปรับปรุง พื้นฟู หรือพัฒนาพื้นที่เมืองในบริเวณ เช่น การขยายบริเวณที่อยู่อาศัยย่านชานเมือง เพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การวางและดำเนินการให้เป็นไปตามผังโครงการจึงเป็นบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ต่อเนื่องที่เป็นเมือง รวมทั้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานการดำเนินการก่อสร้างโครงข่ายคมนาคมและขนส่ง ตลอดจนสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ที่เอื้อต่อการดำเนินการพัฒนาที่ดินและอาคารโดยกองทุนในส่วนของภาคเอกชนให้เป็นไปตามผังโครงการ จะต้องอาศัยอำนาจทางกฎหมายในการเวนคืนหรือการจัดกรรมสิทธิ์ในที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ และความร่วมมือขององค์กรเอกชน (NGO) และความเห็นชอบของชุมชนเป็นไปอย่างสอดคล้องกัน

เทศบาลควรดำเนินการวางผังโครงการขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ตามความเหมาะสม การวางผังโครงการในพื้นที่อนุรักษ์ การวางผังโครงการในพื้นที่อนุรักษ์ จะเป็นการปรับปรุงสภาพโบราณวัตถุสถาน ตลอดจนการปรับปรุงภูมิทัศน์ในบริเวณพื้นที่โดยรอบ สำหรับในบริเวณพื้นที่ชุมชนเมืองที่มีสภาพความเสื่อมโทรม เทศบาล ควรวางผังโครงสร้างปรับปรุงพื้นที่ชุมชนโดยการปรับปรุงด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ และ

การปรับปรุงอาคารและสิ่งก่อสร้างในบริเวณพื้นที่นั้น การวางผังโครงการพัฒนาย่านที่อยู่อาศัย อาจประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการพัฒนาเมือง เช่น การจัดรูปที่ดินในบริเวณพื้นที่นั้นๆ

ภาพ ๒ ผังเมืองรวมกระบี่

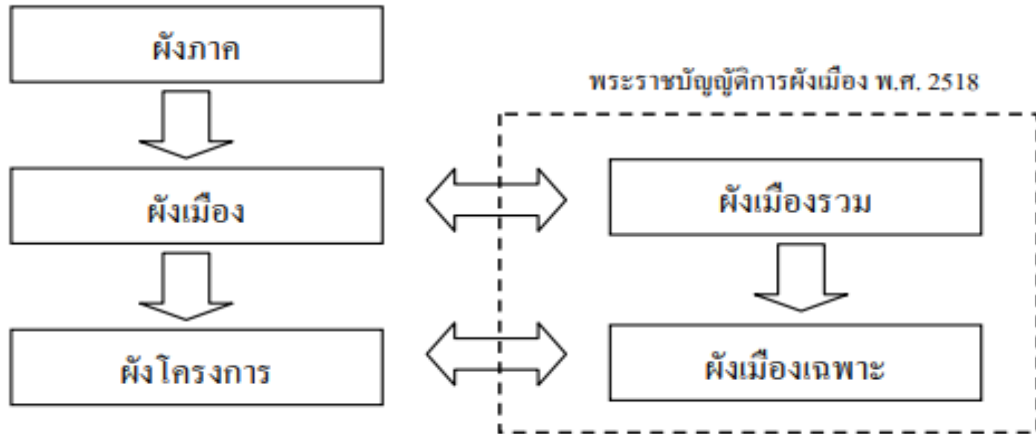
ภาพ ๓ ความเชื่อมโยงระหว่างผังภาค ผังเมืองและผังโครงการ

๔. การถ่ายโอนภารกิจด้านการผังเมืองให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

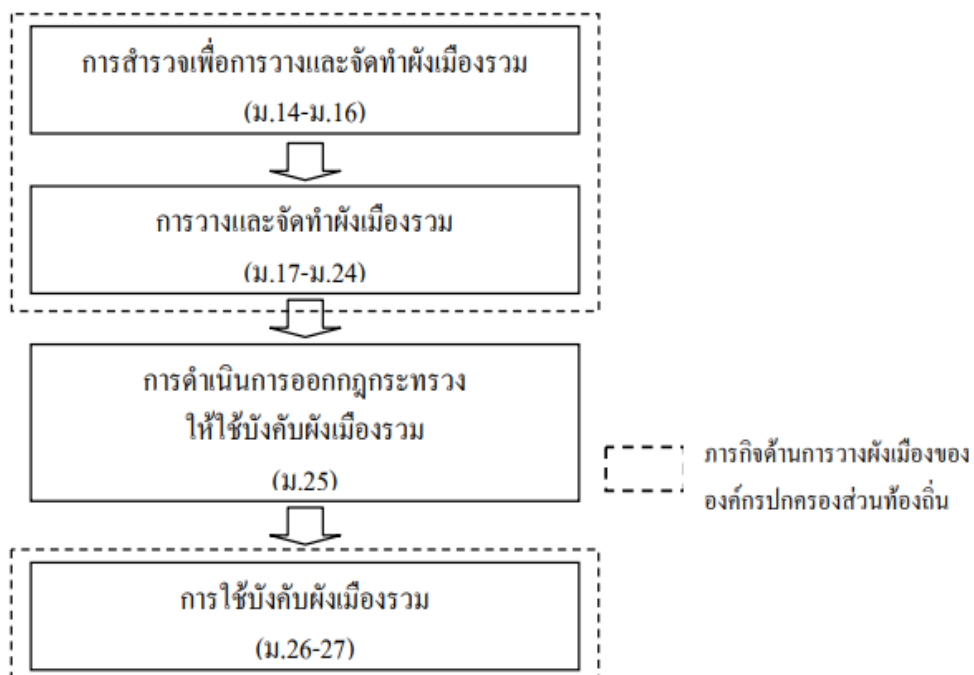
กฎหมายผังเมือง ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ กำหนดให้กรมโยธาธิการและผังเมืองร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการวางและจัดทำ “ผังเมืองรวม” และ “ผังเมืองเฉพาะ” อ้างถึงใน มาตรา ๔

ผังเมืองเฉพาะ หมายถึง แผนผังและโครงการดำเนินการเพื่อพัฒนาหรือดำรงรักษาบริเวณเฉพาะแห่งหรือกิจการที่เกี่ยวข้อง ในเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบทเพื่อประโยชน์แก่การผังเมือง

แผนภูมิ ๑ การวางแผนผังกายภาพโดยอำนาจตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘

ภารกิจด้านผังเมือง เป็นการดำเนินการโดยกรมโยธาธิการและผังเมือง และได้ถ่ายโอนภารกิจ ด้านการผังเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางและจัดทำผังเมืองรวมเพื่อให้เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีสภาพความเป็นเมืองให้เข้ามามีบทบาทในการวางและจัดทำผังเมืองรวม ทั้งการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะซึ่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ได้กำหนดไว้แต่เดิมให้เป็นบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนภูมิ ๒ การถ่ายโอนภารกิจด้านการวางผังเมืองตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘

๕. การวิเคราะห์ความจำเป็นหรือความเหมาะสมในการวางผังเมือง

“การผังเมือง” ตามมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ได้กำหนดความหมาย “การวาง จัดทำและดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะในบริเวณเมือง และบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมือง หรือส่วนของเมืองขึ้นใหม่ที่ได้รับคามเสียหาย เพื่อให้มีหรือทำให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งรวมไปถึงสัญลักษณ์ ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงามการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน ความปลอดภัยของประชาชน และสวัสดิภาพของสังคม เพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจสังคมและสภาพแวดล้อม เพื่อดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่และวัตถุที่มีประโยชน์ หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สภาพปัญหาประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี หรือเพื่อบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงามหรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ” โดยอาศัยพระราชบัญญัติดังกล่าว ย่อมเป็นไปภายใต้กรอบนโยบายการตั้งถิ่นฐานตามที่กำหนดในผังภาค การพิจารณาถึงความจำเป็นหรือความเหมาะสมในการวางผังเมือง โดยดัชนีตัวชี้วัดทั้งทางด้านกายภาพ ด้านสังคมและประชา และด้านเศรษฐกิจในท้องที่ต่างๆ ดังนี้

๕.๑ ดัชนีตัวชี้วัดด้านกายภาพ

ประกอบด้วย

- การมีสภาพความเป็นเมืองหรือมีแนวโน้มที่จะเกิดสภาพความเป็นเมืองโดยมีอาคารและสิ่งก่อสร้างหนาแน่น
- การมีปัญหาหรือแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศทางธรรมชาติ
- การมีปัญหาการสูญเสียหรือแนวโน้มในการสูญเสียหรือมีความจำเป็นในการ “ดำรงรักษาหรือบูรณะ สถานที่หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม หรือโบราณคดี”
- การมีปัญหาการสูญเสีย หรือมีแนวโน้มในการสูญเสีย หรือมีความจำเป็นในการ “บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงาม หรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ”
- การมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน และความเสียหายจากอุบัติเหตุและภัยทางธรรมชาติ

๕.๒ ดัชนีตัวชี้วัดด้านสังคมและประชากร

ประกอบด้วย

- การเป็นชุมชนเมืองขนาดกลางขึ้นไปที่มีจำนวนประชากร หรือมีแนวโน้มที่จะมีจำนวนประชากรเกินกว่า ๑๐,๐๐๐ คน
- การมีความหนาแน่นของประชากรหรือแนวโน้มที่มีความหนาแน่นของประชากรเกินกว่า ๓,๐๐๐ คน ต่อตารางกิโลเมตร
- การมีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรเกินกว่าร้อยละ ๒.๕ ต่อปี ในพื้นที่หรือมีอัตราสูงกว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรทั้งจังหวัดและทั้งประเทศ

๕.๓ ดัชนีตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ

ประกอบด้วย

- การมีฐานทางเศรษฐกิจในด้านอุตสาหกรรม การค้า และการบริการ
- การมีส่วนแบ่งทางเศรษฐกิจ หรือมีแนวโน้มที่จะมีส่วนแบ่งทางเศรษฐกิจในด้านอุตสาหกรรม การค้า และบริการเกินกว่าร้อยละ ๒๐ ของจังหวัด
- การมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมเกินกว่าร้อยละ ๕ ต่อปี หรือมีอัตราสูงกว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัด

ตาราง ๑ ดัชนีตัวชี้วัดด้านสังคมและประชากร

พ.ศ.	จำนวนประชากร (๑)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.) (๒)	อัตราการเพิ่มต่อประชากร (ร้อยละต่อปี) (๓)

หมายเหตุ

(๑) จำนวนประชากรทะเบียนราษฎรหรือสำมะโนประชากร

(๒) ความหนาแน่นประชากร $= \frac{\text{จำนวนประชากร}}{\text{พื้นที่}}$ (๓) อัตราการเพิ่มประชากร $= \frac{\text{จำนวนประชากรเพิ่ม}}{\text{จำนวนประชน} \times \text{จำนวนปี}} \times 100$

ตาราง ๒ ดัชนีตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ

พ.ศ.	อุตสาหกรรม		พาณิชย์กรรม	
	จำนวน	ร้อยละของจังหวัด	จำนวน	ร้อยละของจังหวัด

๖. การวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๖.๑ มาตรฐานด้านบุคลากร

องค์กรบริหารส่วนจังหวัดที่จะประสงค์จะวางและจัดทำผังจังหวัด หรือร่วมกับกับองค์กรบริหารส่วนจังหวัดอื่นๆ ในการวางและจัดทำผังอนุภาคหรือผังภาคหรือผังภาคควรมีบุคลากรหลัก ในด้านต่างๆ ดังนี้

ตาราง ๓ บุคลากรหลักในการวางและจัดทำผังอนุภาคหรือผังภาค

องค์กรท้องถิ่น	บุคลากร
องค์การบริหารส่วนจังหวัด ร่วมกับ	นักผังเมือง (การวางแผนภาคและเมืองมหาดินชาติ สาขาวิชาการวางแผนภาค)
องค์การบริหารส่วนจังหวัดอื่นๆ	นักภูมิศาสตร์ (วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์)
	นักเศรษฐศาสตร์ (เศรษฐศาสตรบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์มหาภาค)
	วิศวกร (วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาการขนส่ง)
	นักธรณี-อุทกวิทยา (วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาธรณีวิทยา หรืออุทกวิทยา)
	นักสังคมสงเคราะห์ (รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาประชากรศาสตร์)

เทศบาลร่วมกับองค์กรบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ต่อเนื่องของสภาพความเป็นเมืองอาจดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวม โดยมีบุคลากรหลักในด้านต่างๆ ดังนี้

ตาราง ๔ บุคลากรหลักในการวางแผนและจัดทำผังเมืองรวม

องค์กรท้องถิ่น	บุคลากร
เทศบาลขนาดใหญ่	- นักผังเมือง (การวางแผนภาคและเมืองมหาดำเนินการ สาขาวิชาการผังเมือง) - วิศวกร (วิศวกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสำรวจ) - วิศวกร (วิศวกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาการขนส่ง) - วิศวกร (วิศวกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาวิศวกรรมสุขาภิบาล) - นักเศรษฐศาสตร์ (เศรษฐศาสตร์บัณฑิต) - นิติกร (นิติศาสตร์บัณฑิต)
เทศบาลขนาดกลาง	- นักผังเมือง (การวางแผนภาคและเมืองมหาดำเนินการสาขาวิชาการวางแผนผังเมือง)
เทศบาลขนาดเล็ก/อบต.	- นักผังเมือง (การวางแผนภาคและเมืองมหาดำเนินการ สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง) หรือวิศวกรโยธา

ในการวางแผนและจัดทำผังเมืองเฉพาะเทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบลควรมีบุคลากรหลักในด้านต่างๆ ดังนี้

ตาราง ๕ บุคลากรหลักในการวางแผนและจัดทำผังเมืองเฉพาะ

องค์กรท้องถิ่น	บุคลากร
เทศบาลขนาดใหญ่	- นักผังเมือง (สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบชุมชนเมือง) - วิศวกร (สถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต) - วิศวกร (ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต) - วิศวกร (วิศวกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาโยธา) - นักเศรษฐศาสตร์ (เศรษฐศาสตร์บัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์จุลภาค) - นิติกร (นิติศาสตร์บัณฑิต)
เทศบาลขนาดกลาง	- นักผังเมือง (สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบชุมชนเมือง) หรือสถาปนิก (สถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต) - วิศวกร (วิศวกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาโยธา)
เทศบาลขนาดเล็ก/อบต.	- นักผังเมือง (สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบชุมชนเมือง) หรือสถาปนิก (สถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต) หรือวิศวกร (วิศวกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาโยธา)

ทั้งนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอาจขอรับการสนับสนุนบุคลากรจากหน่วยงาน (โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบุคลากร) กรณีไม่มีบุคลากรเฉพาะด้านตามที่กำหนดไว้ตามมาตรฐานนี้

๖.๒ มาตรฐานด้านวัสดุและครุภัณฑ์

องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นที่ประสงค์จะวางแผนและจัดทำผังภาค ผังเมืองรวม หรือผังเมืองเฉพาะควรมีเครื่องคอมพิวเตอร์พร้อมโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และโปรแกรม การสร้างภาพ ๓ มิติ ทั้งนี้โปรแกรมที่จำเป็นต่อการใช้งานวางแผนผังเมือง ได้แก่ MS Word MS Excel และ Mapinfo

๖.๓ มาตรฐานด้านงบประมาณ

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดสรรงบประมาณเพื่อการวางแผนทางกายภาพในระบบต่างๆ ดังนี้

ผังภาค	งบประมาณ	๕-๑๕	ล้านบาท
ผังเมืองรวม	งบประมาณ	๑.๕-๓.๕	ล้านบาท
ผังเมืองเฉพาะ	งบประมาณ	๕-๕๐	ล้านบาท

งบประมาณเพื่อการวางแผนทางกายภาพในระดับต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นจะประกอบด้วย ค่าจ้าง ค่าใช้สอย ค่าจัดทำแผนที่/แผนผัง ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าดำเนินการตามขั้นตอนกฎหมาย และค่าดำเนินการภาษีมูลค่าเพิ่มและค่าประกันความเสี่ยงโดยความแตกต่างกรณีที่ต้องคัดกรองส่วนท้องถิ่นดำเนินการเองหรือกรณีที่ต้องคัดกรองส่วนท้องถิ่นว่าจ้างที่ปรึกษา ทั้งนี้ต้องคัดกรองส่วนท้องถิ่นอาจใช้ขอบเขตว่าจ้างที่ปรึกษา (TOR) ของกรมโยธาธิการและผังเมืองเป็นมาตรฐานในการวางหลักและจัดทำผังในแต่ละระดับ

๗. มาตรฐานตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของชุมชน

การวางผังเมืองและการวางผังโครงการ หรือการวางจัดทำผังเมืองเฉพาะโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ได้กำหนดถึงบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนการดำเนินงานในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การจัดทำให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อให้การวาง จัดทำ ดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะสามารถตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหา และการสะท้อนต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ประสงค์จะวางและจัดทำผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะควรพิจารณาถึงตัวชี้วัดด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งประกอบด้วย

- การมีจำนวนผู้มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเพื่อเลือกตั้งไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้นในท้องถิ่น
- การมีจำนวนผู้ใช้สิทธิในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๖๐ ของจำนวนประชากรผู้มีสิทธิในการลงคะแนนเสียง
- การมีประชากรในท้องถิ่นเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ของจำนวนประชากรทั้งสิ้นในท้องถิ่น
- การมีจำนวนประชากรในท้องถิ่นเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๖๐ ของจำนวนประชากรทั้งสิ้นในท้องถิ่น
- การมีประชากรภาคประชาชน องค์กรชุมชน และองค์กรอิสระที่จัดตั้งอย่างถาวรในท้องถิ่น

การสำรวจและจัดเก็บข้อมูล

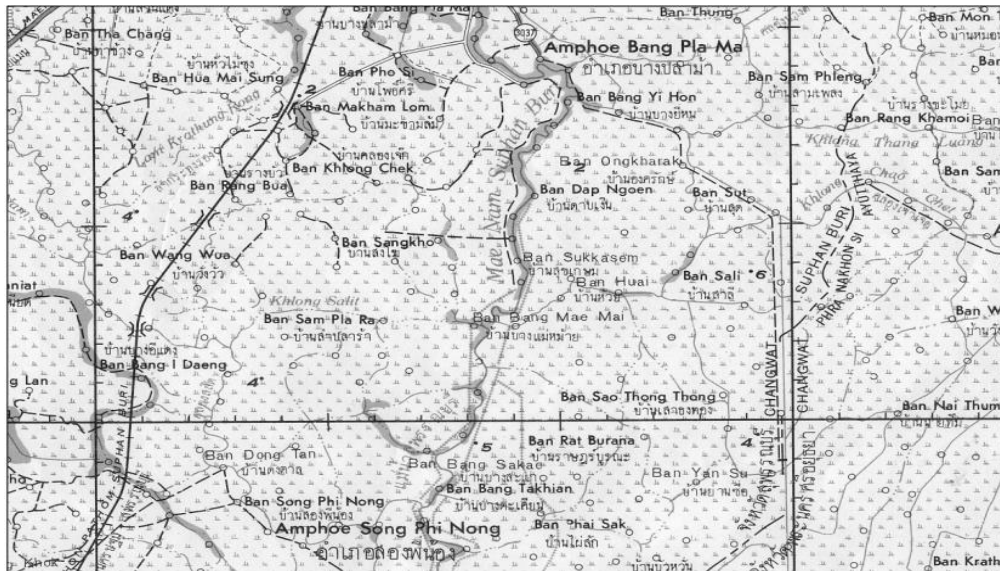
๘. ข้อมูลด้านกายภาพ

๘.๑ ข้อมูลด้านกายภาพ

จำแนกเป็นสภาพธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น สภาพทางธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ธรณีสัณฐาน อุทกวิทยา แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อาคารและสิ่งก่อสร้าง โครงข่ายการคมนาคมและขนส่ง สาธูปโภค ตลอดจนการแก้ไขปรับปรุงสภาพทางธรรมชาติในลักษณะต่างๆ เช่น การขุดหรือถมดิน เป็นต้น

ข้อมูลด้านกายภาพอาศัยแผนที่แสดงรายละเอียดในมาตราส่วนต่างๆ ตามความเหมาะสม กับขนาดพื้นที่และการใช้งาน การวางผังภาคอนุภาคหรือจังหวัดอาจใช้แผนที่มาตราส่วน ๑: ๕๐,๐๐๐ ถึง ๑: ๒๕๐,๐๐๐ ส่วนการวางผังเมืองรวมควรใช้แผนที่มาตราส่วนระหว่าง ๑:๔,๐๐๐ ถึง ๑: ๑๐,๐๐๐ และการวางผัง โครงการหรือผังเมืองเฉพาะควรใช้แผนที่มาตราส่วนระหว่าง ๑: ๕๐๐ ถึง ๑: ๒,๐๐๐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจใช้แผนที่มาตราส่วน ๑: ๕๐,๐๐๐ (ลำดับชุด L๗๐๑๗) และแผนที่

มาตราส่วน ๑: ๒๕๐,๐๐๐ (ลำดับชุด ๑๕๐๑S) ของกรมแผนที่ทหารในการวางผังภาคอนุภาคหรือจังหวัด ส่วนการวางผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ ซึ่งต้องอาศัยแผนที่ที่มีมาตราส่วนซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดต่างๆ โดยเฉพาะนั้น อาจใช้แผนที่ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographical Information System หรือ GIS) ของกรมโยธาธิการและผังเมือง หรืออาจกระทำได้ด้วยการแปลภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร หรือการแปลภาพถ่ายดาวเทียม ของสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (สทอภ.) ประกอบกับการสำรวจภาคสนาม ตามความจำเป็นในการใช้งานและโดยเงื่อนไขข้อจำกัดทางด้านบุคลากรงบประมาณระยะเวลา แผนที่แสดงข้อมูลทางกายภาพที่สำคัญ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งจำแนกเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม คลังสินค้า เกษตรกรรม รวมทั้งสถาบันราชการและสาธารณูปโภคต่างๆ ได้แก่ สถานศึกษา ศาสนสถาน และสถานนันทนาการ(สวนสาธารณะและสนามกีฬา) และที่ว่างที่ปราศจากการใช้ประโยชน์นอกจากนี้ยังอาจแสดงถึงแหล่งน้ำ ซึ่งได้แก่ แม่น้ำ คลอง หนอง บึง ทะเลสาบ และอ่างเก็บน้ำรวมทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ป่าไม้ ป่าชายเลน ฯลฯ โดยใช้สัญลักษณ์สำหรับประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินต่างๆ

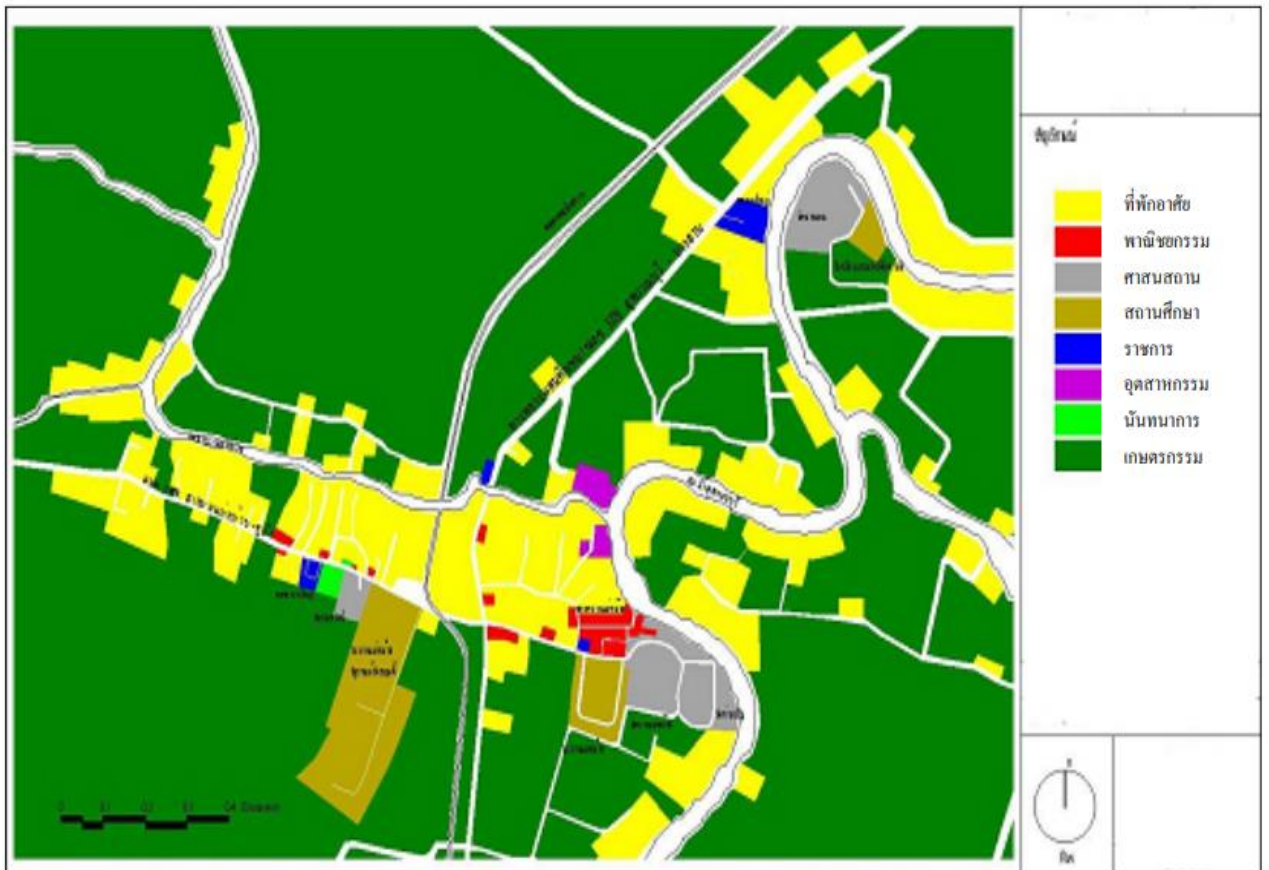
ภาพ ๔ แผนที่มาตราส่วน ๑:๒๕๐,๐๐๐

ภาพ ๕ แผนที่มาตราส่วน ๑:๕๐,๐๐๐

ภาพ ๖ ถ่ายทางอากาศ

ภาพ ๗ แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ข้อมูลด้านกายภาพในลักษณะของแผนที่ดังกล่าวข้างต้น หากดำเนินการจัดทำเองโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการแก้ไข ปรับปรุง และเพิ่มเติมข้อมูลให้เป็นไปตามสภาพ การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สามารถแสดงข้อมูลปัจจุบัน เช่น หากมีการให้อนุญาตก่อสร้างอาคารและผู้ขออนุญาตได้ ดำเนินการก่อสร้างดังกล่าวแล้วเสร็จ ก็ควรนำข้อมูลดังกล่าวบันทึกลงในแผนที่ด้วย เพื่อบันทึกข้อมูลด้านกายภาพที่เป็นปัจจุบัน หากเพิ่มเติมข้อมูลที่มีความสำคัญอื่นๆ เช่น ระวังโฉนดที่ดิน รวมทั้งข้อมูลทางทะเบียนอื่นๆ ก็อาจใช้ประโยชน์เป็นแผนที่ภาษีชำระ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่ง

๘.๒ รายละเอียดขอรับบริการ

๘.๒.๑ ผู้สนใจตรวจสอบพื้นที่จาก Index ภาพ หรือส่งพิภักฎมิศาสตร์บริเวณที่ศึกษาให้ สทอภ. ตรวจสอบและคำนวณค่าดำเนินการ

๘.๒.๒ ส่งหนังสือราชการจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถึง ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิศาสตร์สนเทศ เพื่อแจ้งความจำเป็นในการขอรับบริการโดยระบุวัตถุประสงค์ของการนำข้อมูลดาวเทียมไปใช้งานพร้อมรายละเอียดข้อมูลที่ต้องการ

๘.๒.๓ สทอภ. ดำเนินการ แจ้งผลให้ทราบพร้อมส่งความตกลงในการใช้ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมรายละเอียดสูงในคลังข้อมูล สทอภ. (pdf file) (doc file) เพื่อลงนามในความตกลงและส่งคืนสำนักพัฒนาธุรกิจ สทอภ.

การวิเคราะห์ข้อมูลด้านกายภาพโดยนักผังเมือง หรือนักภูมิศาสตร์จะเป็นการพิจารณาสภาพภูมิประเทศ ธรณีวิทยา อุทกวิทยา และอุตุนิยมวิทยา เพื่อวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของบริเวณพื้นที่ ที่จำเป็นต่อการสงวนรักษาความอุดมสมบูรณ์ของสภาพทางธรรมชาติ บริเวณพื้นที่ ที่มีความเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับการตั้งถิ่นฐานที่เป็นเมืองและชนบท

๘.๓ ข้อมูลด้านสังคมประชากร

ข้อมูลด้านสังคมและประชากรที่ใช้ในการวางแผน ได้แก่ จำนวนประชากรและการจำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ จำนวนประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงและองค์ประกอบเปลี่ยนแปลงประชากร ได้แก่ จำนวน หรืออัตราการเกิด การตาย การย้ายเข้าและการย้ายออก ระดับการศึกษา การนับถือศาสนา การจำแนกตามกลุ่มชนชาติพันธุ์ เป็นต้น การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านสังคมและประชากรจะใช้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ประกอบกับข้อมูลในอดีตโดยมีระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี การเก็บรวบรวมข้อมูลอาจใช้ข้อมูลจากทะเบียนราษฎรซึ่งเป็นข้อมูลรายปีซึ่งจัดเก็บโดยสำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมปกครอง ประกอบกับข้อมูลจากการสำมะโนประชากรและเคหะซึ่งจัดเก็บทุกกรอบระยะ ๑๐ ปี โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผู้นำใช้ข้อมูลจะต้องตระหนักถึงข้อจำกัดของข้อมูลแต่ละประเภท เช่น ข้อมูลทะเบียนราษฎรจะเป็นข้อมูลรายปี (ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม) ที่มีรายละเอียดระดับตำบลและเทศบาล แต่จะมีความคลาดเคลื่อนจากจำนวนประชากรแฝง ซึ่งได้แก่ ประชากรซึ่งไม่ได้แจ้งการย้ายเข้า ในขณะที่ข้อมูลจากสำมะโนประชากรและเคหะเป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสำมะโน (กำหนดเป็นวันที่ ๑ เมษายน) ในปีสำมะโน จึงเป็นข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงตามการยอมรับทางสถิติ แต่จะเป็นข้อมูลระดับอำเภอและจังหวัดและมีรอบระยะของข้อมูลเป็นเวลา ๑๐ ปี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจร้องขอให้สำนักงานสถิติแห่งชาติแจกแจงข้อมูลดิบ ในระดับตำบลและระดับเทศบาลได้ แต่จะต้องนำข้อมูลดังกล่าวไปประมวลผลเองโดยใช้ข้อมูลคอมพิวเตอร์ทางสถิติด้านสังคมศาสตร์ (SPSS) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจใช้ข้อมูลทะเบียนราษฎรประกอบกับข้อมูล สำมะโนประชากรและเคหะในเชิงเปรียบเทียบ อาจทำการสำรวจ จัดเก็บข้อมูลด้านสังคมและประชากรเองตามกำลังความสามารถรวมถึงเงื่อนไขข้อจำกัดด้านบุคลากรงบประมาณและระยะเวลา ทั้งนี้ องค์กรส่วนท้องถิ่นอาจเข้าถึงข้อมูลด้านสังคมและประชากรจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

- กรมการปกครอง www.dopa.go.th

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจทำการสำรวจและแจงนับข้อมูลด้านสังคมและประชากรเองโดยจัดทำแบบสำรวจข้อมูลต่างๆ ได้แก่

- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- เพศ
- สัญชาติ
- ระดับการศึกษา
- รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน
- สถานที่อยู่เดิม
- อายุ
- สถานภาพสมรส
- ศาสนา
- การประกอบอาชีพ
- สถานที่เกิด
- สาเหตุการย้าย

๘.๔ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจเพื่อการวางแผนจังหวัด ฝัองอนุภาค หรือฝัองภาค ได้แก่ ข้อมูลผลิตภัณฑ์ภาค (Gross Regional Product หรือ GRP) และผลิตภัณฑ์จังหวัด (Gross Provincial Product หรือ GPP) ตามราคาปี (Current Market Price) และตามราคาคงที่ (Constant Price) ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินอกจากนี้ยังมีข้อมูลด้านเศรษฐกิจและพาณิชย์กรรมซึ่งโดยทั่วไปเป็นข้อมูลทางทะเบียนที่มีการรวบรวมและจัดเก็บโดยหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอาจมีการสำรวจแจงนับโดยการสำมะโนในทุกรอบระยะ ๕ หรือ ๑๐ ปี เช่น สำมะโนเกษตร สำมะโนอุตสาหกรรม สำมะโนธุรกิจ การค้าและบริการ ฯลฯ ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่ล่าสุดและข้อมูลในอดีตไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นๆ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจประมวลข้อมูลทะเบียนเปรียบเทียบกับข้อมูลจากสำมะโน เพื่อขจัดข้อจำกัดของข้อมูลในแต่ละแหล่งหรืออาจทำการสำรวจแจงนับเองตามกำลังความสามารถและเงื่อนไขข้อจำกัดในด้านบุคลากรงบประมาณและระยะเวลา นอกจากนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังอาจรวบรวมข้อมูลด้านเศรษฐกิจเฉพาะสาขา เช่น สถิติการท่องเที่ยว ซึ่งจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพื่อการวางแผนจังหวัดฝัองอนุภาคหรือฝัองภาคและการวางแผนเมืองรวมและฝัองเมืองเฉพาะในบริเวณที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยว

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจนอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังครอบคลุมสภาพการมีงานทำการประกอบอาชีพและรายได้ของประชากร ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเหล่านี้จะเป็นข้อมูลที่ปรากฏในสำมะโนประชากร เคหะ และข้อมูลการสำรวจอื่นๆ เช่น รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ข้อมูลดังกล่าวนี้เป็นข้อมูลภาพรวมระดับจังหวัด ซึ่งจำเป็นต้องการใช้ข้อมูลเพื่อจำแนกรายละเอียดของข้อมูลในระดับตำบลและเทศบาลตำบลและเทศบาล ทั้งนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจเข้าถึงข้อมูลด้านเศรษฐกิจจากหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
www.nso.go.th
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
www.nesdb.go.th

นอกจากนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจทำการสำรวจและแจงนับข้อมูลด้านเศรษฐกิจเองโดยจัดทำแบบสำรวจข้อมูลต่างๆ ได้แก่

- เกษตรกรรม
พื้นที่ถือครองการเกษตร ผลผลิต แรงงาน
- อุตสาหกรรม

- จำนวนโรงงาน เงินทุน แรงงาน
- พาณิชยกรรม จำนวนร้านค้า/สำนักงาน แรงงาน

๙. การประมวลและวิเคราะห์ข้อมูล

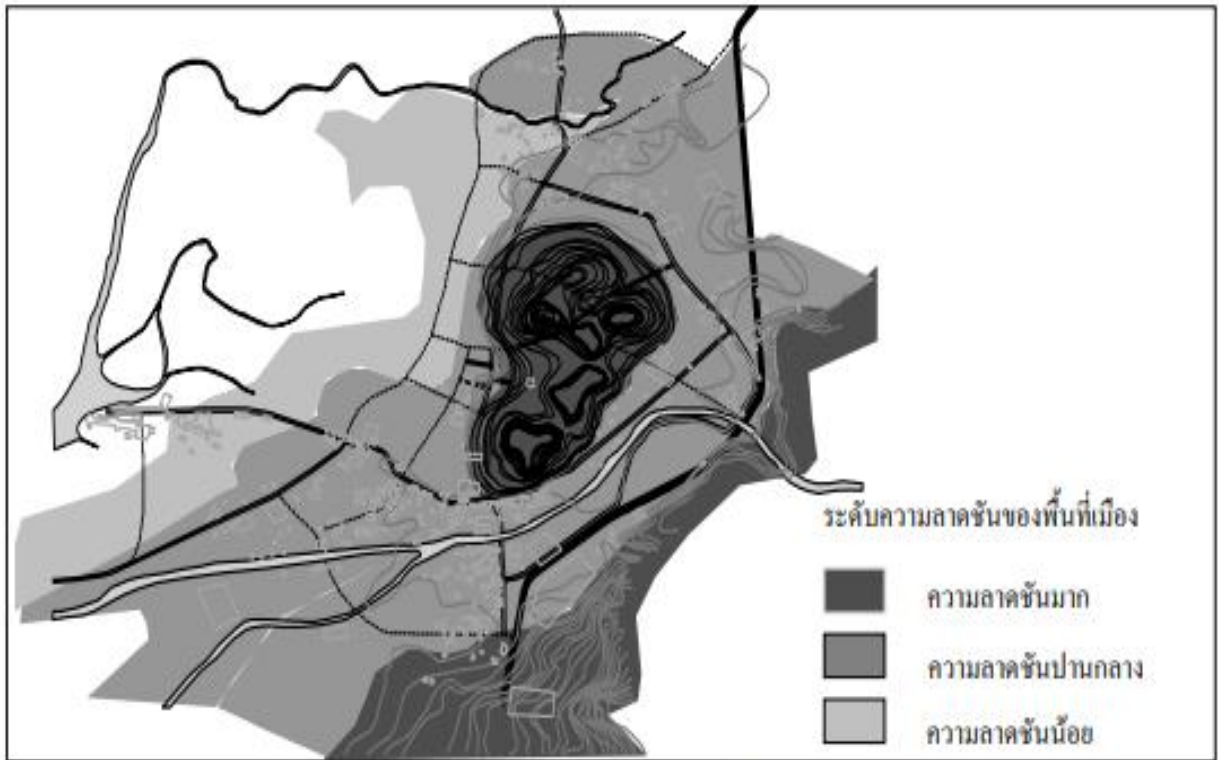
ในการประมวลการวิเคราะห์ข้อมูลจะประกอบด้วยวิเคราะห์ทางกายภาพสำหรับข้อมูลทางกายภาพ ทั้งที่เป็นสภาพทางธรรมชาติและสิ่งที่เกิดขึ้นตามการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ อาคาร สิ่งก่อสร้าง สาธารณูปโภคและสาธารณูปการส่วนข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคมและประชากรจะเป็นการวิเคราะห์ทางสถิติโดยอาศัยข้อมูลเชิงปริมาณ โดยมีรายละเอียดวิธีการวิเคราะห์ในแต่ละด้านดังนี้

๙.๑ การวิเคราะห์ทางกายภาพ

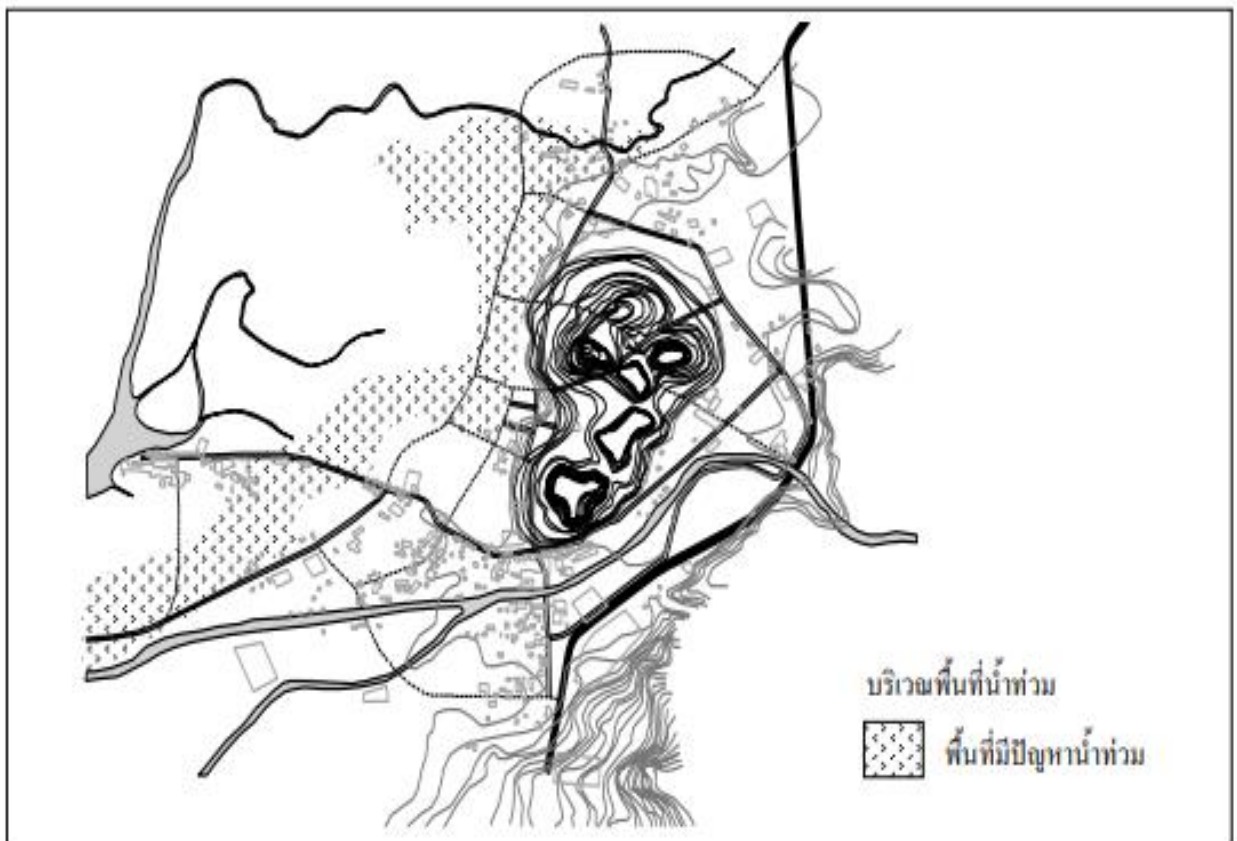
การวิเคราะห์ทางกายภาพอาศัยข้อมูลจากแผนที่หรือจากสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographical Information System หรือ GIS) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพที่ตั้งถิ่นฐาน เงื่อนไขข้อจำกัด ตลอดจนแนวโน้มและศักยภาพของการพัฒนาในแต่ละบริเวณ การศึกษาวิเคราะห์อาจกระทำได้โดยเทคนิคการซ้อนทับข้อมูล (Overlay Technique) หรือการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ (Potential Surface Analysis หรือ PSA) โดยใช้ข้อมูลการวิเคราะห์ ประกอบด้วย

- สภาพความลาดชันของพื้นที่
- บริเวณพื้นที่มีอาคารและสิ่งก่อสร้าง
- บริเวณที่ลุ่มที่มีปัญหาน้ำท่วมและการระบายน้ำ
- บริเวณพื้นที่การอนุรักษ์คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี
- บริเวณพื้นที่การสงวนรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
- บริเวณที่พื้นที่มีคุณภาพดินเหมาะสมต่อการเกษตร
- แหล่งน้ำ

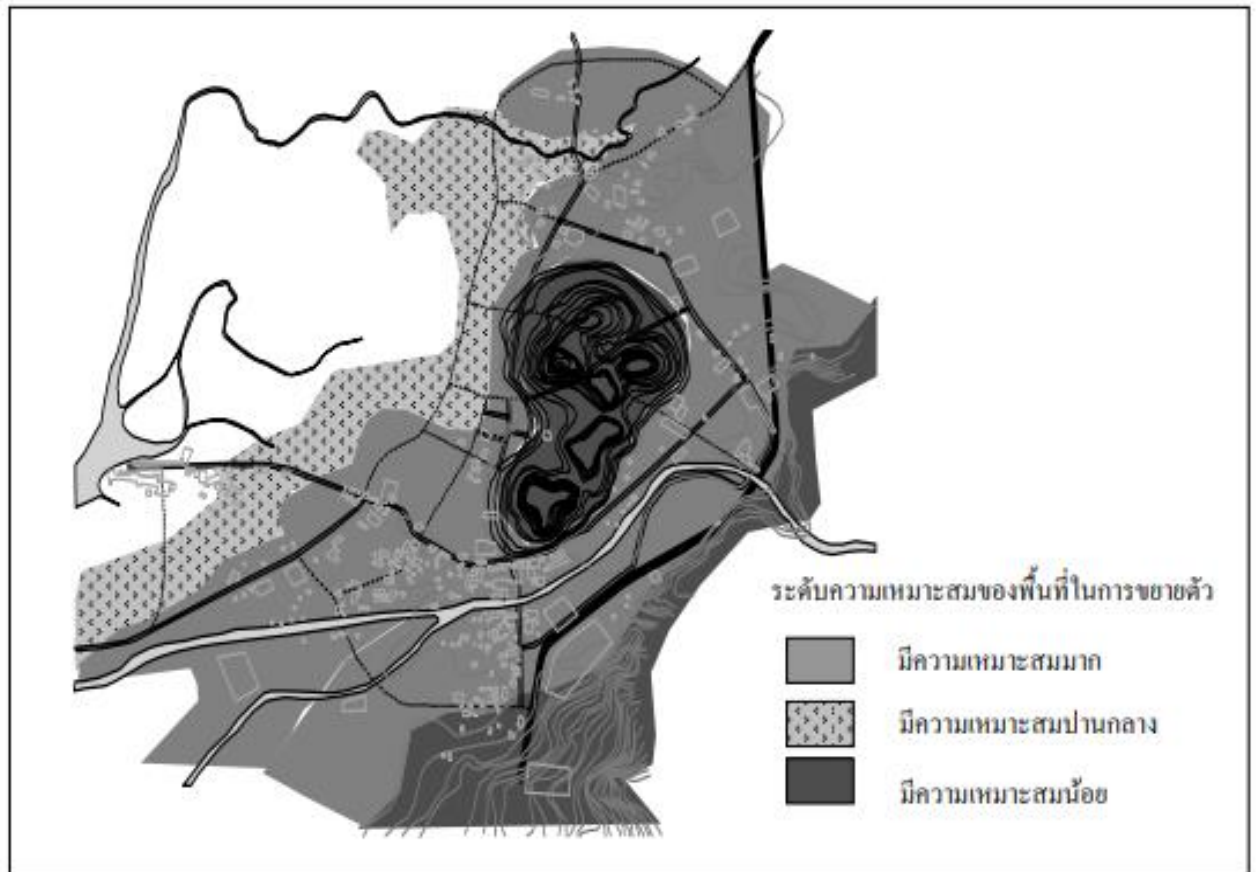
ในการวิเคราะห์ทางกายภาพโดยอาศัยข้อมูลข้างต้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจระบุข้อมูลแต่ละประเภทรวมลงในแผนที่ ๘ หรือแยกการระบุข้อมูลแต่ละประเภท (ภาพ ๘ ถึงภาพ ๙) แล้วนำแผนที่ดังกล่าวมาประมวลโดยเทคนิคการซ้อนทับข้อมูล (Overlay Technique) ก็จะสามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงบริเวณที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาเมืองโดยการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นย่านที่อยู่อาศัยพาณิชยกรรม และอุตสาหกรรมตามความแตกต่างของเงื่อนไขความเหมาะสมของการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละประเภท

ภาพ ๘ ระดับความชัดของพื้นที่เมือง

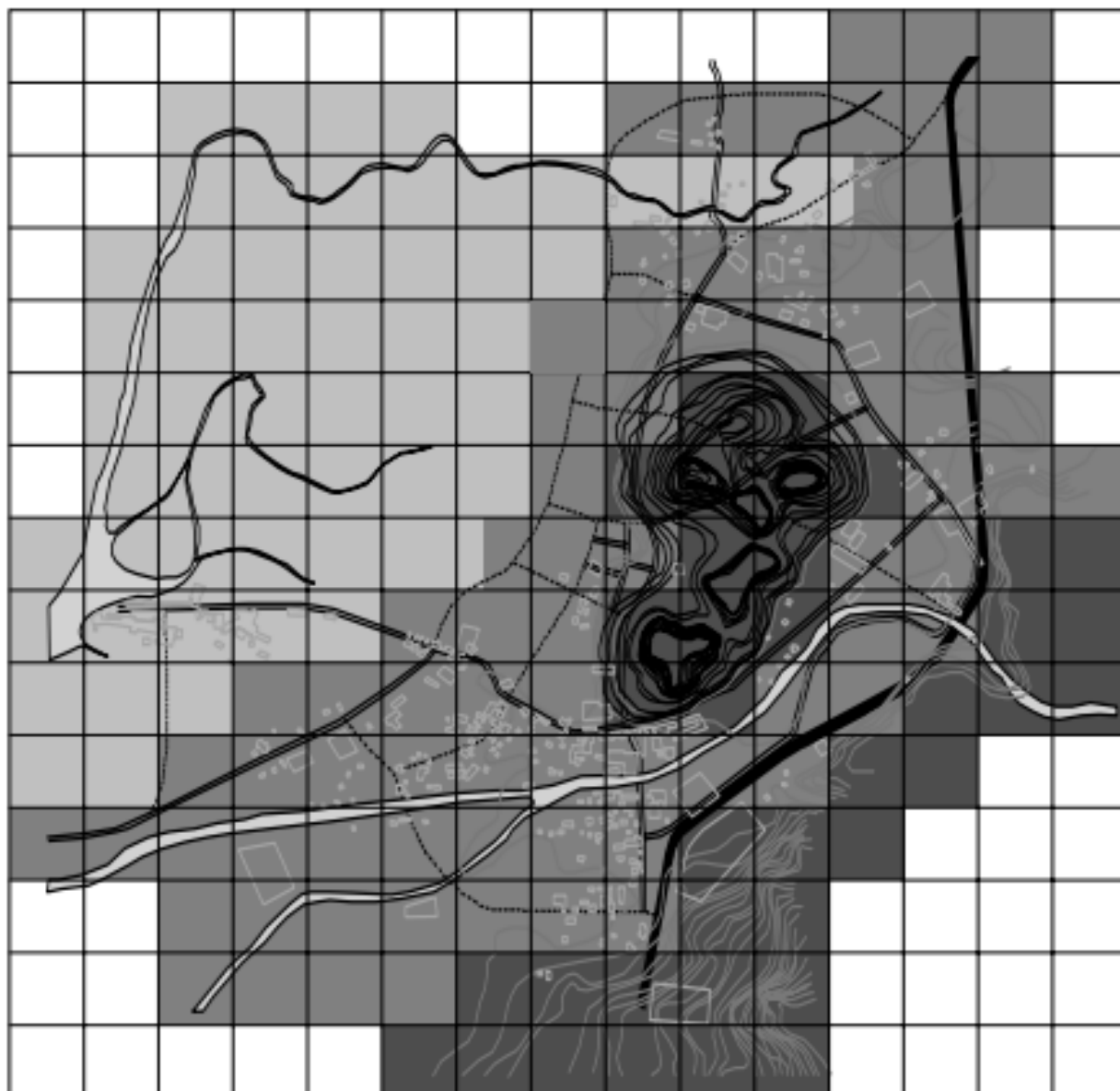

ภาพ ๙ บริเวณพื้นที่น้ำท่วม

ภาพ ๑๐ พื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการขยายตัวเมือง

การวิเคราะห์ทางกายภาพ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอาจใช้วิธีการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ (Potential Surface Analysis หรือ PSA) โดยการแบ่งพื้นที่ออกเป็นตารางกริด (grid) โดยมีระยะไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เมตร และวิเคราะห์โดยให้ค่าคะแนนตามข้อมูล ซึ่งได้มีการปรับค่ามาตรฐานและการให้ค่าน้ำหนักความสำคัญของข้อมูลแต่ละประเภทโดยผลรวมของค่าคะแนนในแต่ละตารางกริดจะแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์ที่ดินนี้เป็นที่อยู่อาศัยพาณิชยกรรมอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมได้อย่างชัดเจน

- มีศักยภาพในการพัฒนามาก
- มีศักยภาพในการพัฒนาปานกลาง
- มีศักยภาพในการพัฒนาน้อย

ภาพ ๑๑ พื้นที่ที่มีศักยภาพในการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของเมือง

๙.๒ การวิเคราะห์ทางสถิติ

การวิเคราะห์ทางสถิติอาศัยข้อมูลเชิงปริมาณซึ่งต้องมีการเก็บรวบรวม โดยวิธีการทางทะเบียนหรือโดยวิธีการสำรวจแจงนับ (สำมะโน) อย่างต่อเนื่องในระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี การวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อการวางผังเมืองโดยทั่วไปจะเป็นการหาค่าเฉลี่ยการแจกแจงความถี่และการแสดงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง

การวิเคราะห์ทางสถิติจะทำให้ทราบถึงสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและประชากร ซึ่งคาดการณ์จำนวนประชากร และสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการคำนวณถึงความต้องการด้านพื้นที่เพื่อรองรับจำนวนประชากร ตลอดจนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งนี้การวิเคราะห์ทางกายภาพที่ทำให้ทราบถึงศักยภาพตลอดจนเงื่อนไข ข้อจำกัดในการรองรับการพัฒนาซึ่งจะทำให้การวางแผนทางกายภาพที่ประกอบด้วย การกำหนดย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภทที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม เป็นไปในพื้นที่ที่มีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพด้วยการวางแผนผัง การดำเนินการด้านการคมนาคมขนส่ง ตลอดจนสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้เป็นไปอย่างพอเพียงและได้มาตรฐาน

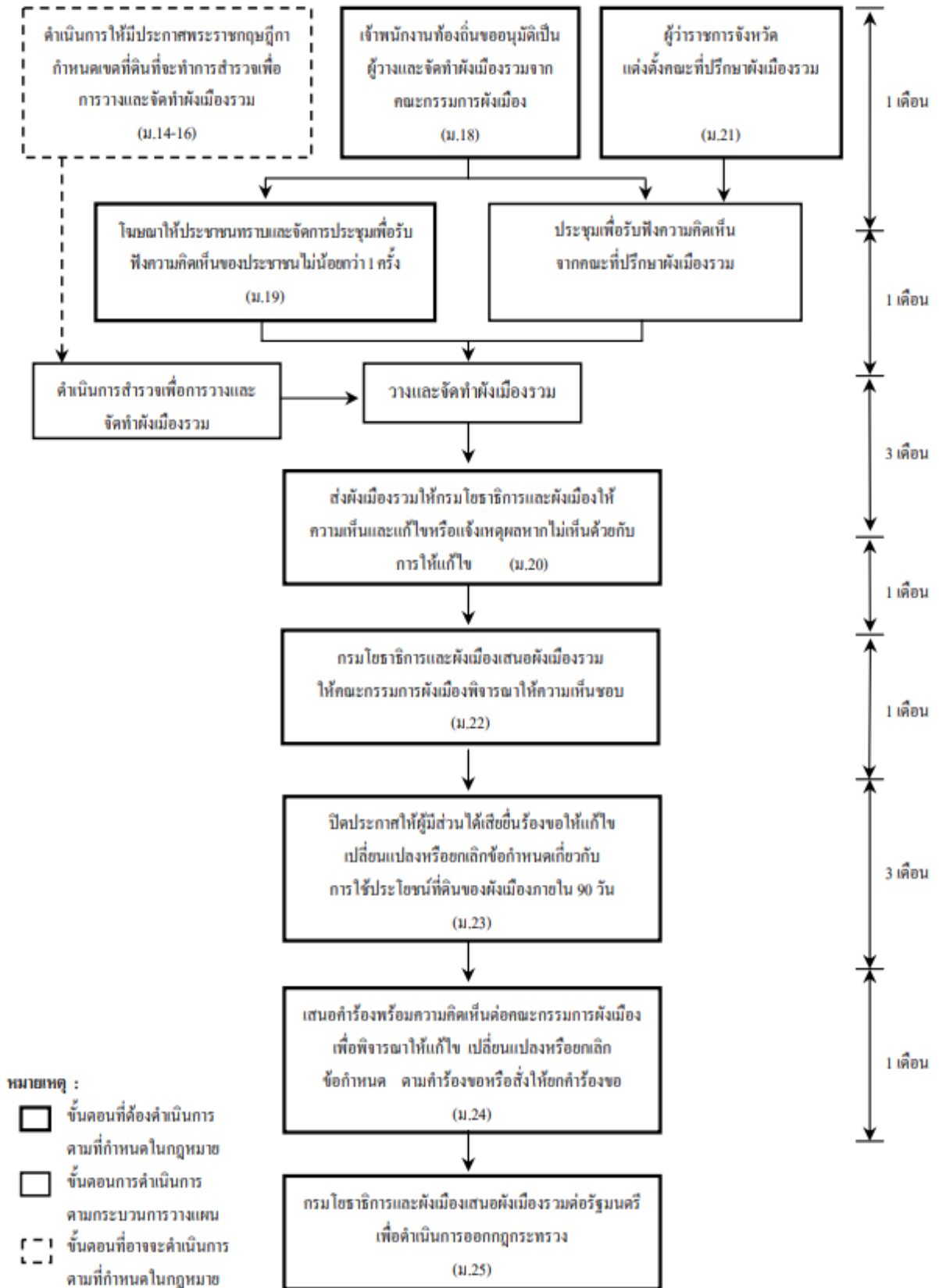
๑๐. แนวทางการวางผังเมือง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจดำเนินการวางผังเมือง โดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ในการจัดทำผังเมืองรวมโดยได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการผังเมือง

คณะกรรมการผังเมืองซึ่งกำหนดโดยพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงคมนาคม ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ เลขานุการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติผู้ทรงคุณวุฒิทางการผังเมืองหรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผังเมืองไม่เกินเจ็ดคน และผู้แทนสถาบันองค์การอิสระ บุคคลอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกับการผังเมืองไม่เกินเจ็ดคนเป็นกรรมการ มีอธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมืองเป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการผังเมืองจะมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการผังเมืองตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ มีหน้าที่แนะนำเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการผังเมือง แก่หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง ผู้แทนสถาบันองค์การอิสระ บุคคลอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกับการผังเมืองไม่เกินเจ็ดคนเป็นกรรมการ มีอธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมืองเป็นกรรมการ ซึ่งเลขานุการ คณะกรรมการผังเมืองจะมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการผังเมืองตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ มีหน้าที่แนะนำเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการผังเมืองแก่หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง

การวางและจัดทำผังเมืองรวมอาจกำหนด ดำเนินการให้ตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินที่จะทำการสำรวจ เพื่อการวางและจัดทำผังเมืองรวมได้ตามความจำเป็น แต่ต้องจัดให้มีการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในท้องที่ที่จะวางและจัดทำผังเมืองรวมไม่น้อยกว่า ๑ ครั้ง

เมื่อคณะกรรมการผังเมืองได้ให้ความเห็นชอบกับผังเมืองรวมแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องนำผังเมืองรวมนั้นไปปิดประกาศ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนไปตรวจสอบแผนผัง และข้อกำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๙๐ วัน ในระยะเวลาของการปิดประกาศดังกล่าวให้ผู้มีส่วนได้เสียสามารถร้องขอแก้ไข เปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวม ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องนำคำร้องที่ได้รับพร้อมความคิดเห็นเสนอต่อคณะกรรมการผังเมืองเพื่อพิจารณาให้แก้ไขหรือยกคำร้องขอนั้นก่อนที่กรมโยธาธิการและผังเมืองจะเสนอผังเมืองรวมต่อรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการออกกฎกระทรวง

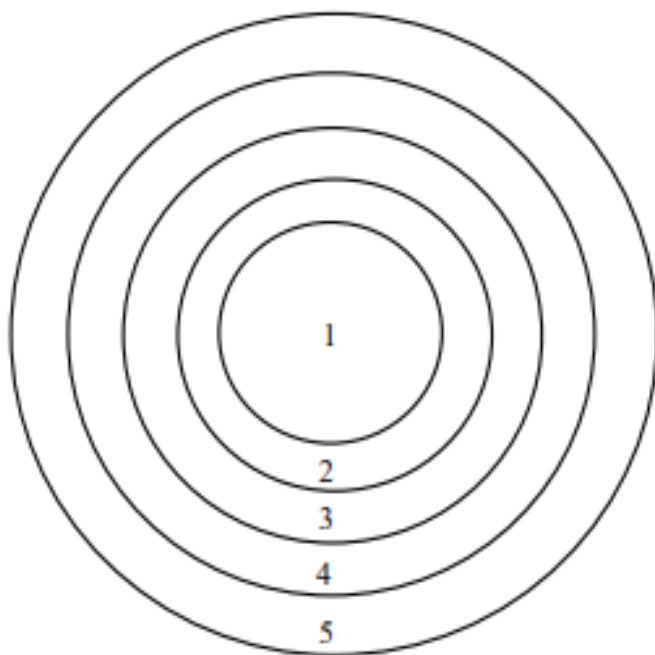

ภาพ ๑๒ ขั้นตอนการวางแผนและจัดทำผังเมืองรวมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การวางผังเมืองจะประกอบด้วย การวางแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังการคมนาคมและขนส่ง แผนผังสาธารณูปโภค แผนผังสาธารณูปการ โดยมีแนวทางในการวางแผนผังในแต่ละองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

๑๐.๑ การวางแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ในการวางแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจอ้างอิงจากทฤษฎีต่างๆ เช่น ทฤษฎี Concentric Zone ซึ่งอธิบายถึงการที่เมืองจะมีย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินต่างๆ กระจายออกจากย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง (Central Business District หรือ CBD) โดยมีย่านการเปลี่ยนแปลง (Zone in Transition) ซึ่งได้แก่ ย่านพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ประกอบกับย่านโรงงาน อุตสาหกรรม ล้อมรอบด้วยย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก หนาแน่นปานกลาง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนที่เป็นแรงงาน โดยมีย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยและย่านที่อยู่อาศัยของประชาชนที่เดินทางเข้ามาทำงานในย่านศูนย์กลางเมืองกระจายตัวอยู่โดยรอบตามลำดับ

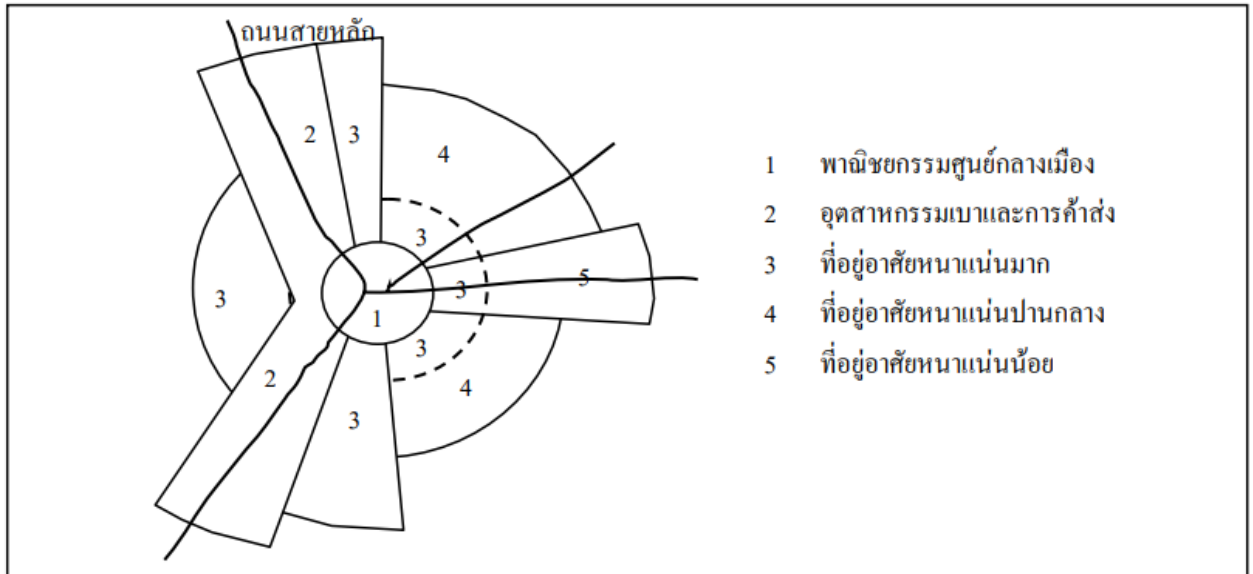

- 1 พาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง
- 2 พาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก
- 3 ที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก
- 4 ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง
- 5 ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย

ภาพ ๑๓ ทฤษฎี Concentric Zone

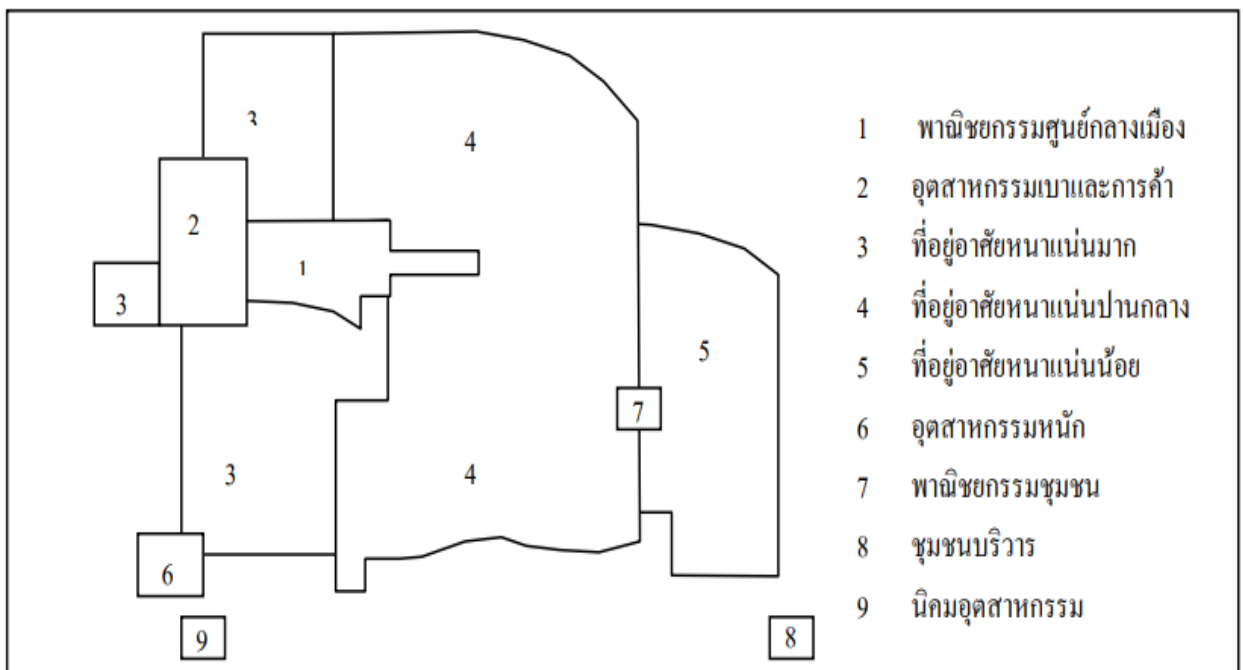
นอกเหนือจากการวางแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยทฤษฎี Concentric Zone องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจวางแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยทฤษฎี Sector ซึ่งแสดงถึงแนวแกนการพัฒนา ย่านอุตสาหกรรมและการค้ารวมทั้งย่านที่อยู่อาศัยของประชาชนที่เป็นแรงงาน โดยอิทธิพลของโครงข่ายถนนรัศมีที่กระจายออกจากย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง และมีย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากและหนาแน่นปานกลางกระจายตัวในพื้นที่โดยรอบตามลำดับ โดยมีย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยเกาะตัวอยู่ในแนวรัศมี

ภาพ ๑๔ ทฤษฎี Sector

ในกรณีที่เมืองหรือชุมชนมีรูปแบบหลายศูนย์กลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยทฤษฎี Multiple Nuclei โดยให้ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองต่อเนื่องกับพื้นที่ย่านอุตสาหกรรม การค้าและย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก หนาแน่นปานกลางสำหรับประชาชนที่เป็นแรงงานตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ต่อเนื่อง ย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยและเป็นบริเวณที่ตั้งอยู่ในระยะที่ห่างออกไปจากย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองโดยมีย่านพาณิชยกรรมชานเมืองให้บริการแก่ย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลางและหนาแน่นน้อย ส่วนย่านอุตสาหกรรมหนักและนิคมอุตสาหกรรมจะตั้งอยู่บริเวณชานเมืองต่อเนื่องกับย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนที่เป็นแรงงานหรือตั้งอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อป้องกันปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชนเมือง

ภาพ ๑๕ ทฤษฎี Multiple Nuclei

การวางแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องนำผลการคาดการณ์ด้านประชากรทั้งที่เป็นประชากรที่อยู่อาศัยและประชากรที่เป็นแรงงาน หรือประชากรกลางวัน (Day-time Population) ตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของเมืองหรือชุมชนนั้นๆ ในระยะเวลาประมาณ ๒๐ ปี ในอนาคต ด้วยจำนวนประชากรและแรงงานดังกล่าวองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถกำหนดขนาดพื้นที่ของการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

๑๐.๑.๑ ย่านที่อยู่อาศัย

ย่านที่อยู่อาศัย จะกำหนดให้มีพื้นที่พอเพียงต่อการรองรับจำนวนประชากรของเมือง โดยมีที่ตั้งในบริเวณพื้นที่ที่มีความเหมาะสมด้วยคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีสภาพพื้นที่ที่ไม่ลาดชันจนเกินไปและเป็นบริเวณที่มีความปลอดภัยจากอุทกภัยและภัยธรรมชาติอย่างอื่น ย่านที่อยู่อาศัยอาจจำแนกเป็นประเภทตามความหนาแน่นที่ต่างกันเป็นย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลางและย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยตามระยะการเข้าถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และโดยความแตกต่างของระดับทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง ทั้งย่านที่อยู่อาศัยอาจจำแนกโดยอาศัยเกณฑ์ความหนาแน่นประชากรกลางคืน (Night-time Population) ซึ่งได้แก่ ประชากรที่อยู่อาศัย ดังนี้

ตาราง ๖ ประเภทที่อยู่อาศัยจำแนกตามความหนาแน่นของประชากร

ประเภทที่อยู่อาศัยตามความหนาแน่น	ความหนาแน่นประชากร (คน/ไร่)
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย	๔-๑๖
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง	๑๗-๔๘
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก	๔๙-๘๐

ในการกำหนดการกระจายตัวของประชากรในย่านที่อยู่อาศัยตามความหนาแน่นต่างๆ นี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจนำผลจากการศึกษาสำรวจทางด้านเศรษฐกิจและสังคมหรืออาศัยอัตราส่วนร้อยละของจำนวนประชากรตามเกณฑ์โดยทั่วไปดังนี้

ตาราง ๗ ประเภทที่อยู่อาศัยจำแนกตามร้อยละของประชากร

ประเภทที่อยู่อาศัยตามความหนาแน่น	ร้อยละของจำนวนประชากร
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย	๓๐
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง	๔๐
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก	๓๐

หมายเหตุ: ในกรณีของเมืองและชุมชนเล็กอาจพิจารณาย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากและย่านพาณิชยกรรม เนื่องจากสภาพการพัฒนาของย่านดังกล่าวมีรูปแบบเป็นอาคารพาณิชย์พักอาศัยเป็นส่วนใหญ่

๑๐.๑.๒ ย่านพาณิชยกรรม

ย่านพาณิชยกรรมจะกำหนดให้มีพื้นที่พอเพียงต่อการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในด้านธุรกิจการค้า การบริการ จึงควรมีที่ตั้งที่สะดวกต่อการเข้าถึงจากบริเวณพื้นที่อื่นๆ ของเมืองนอกจากนี้ ยังควรเป็นบริเวณที่มีสภาพพื้นที่ไม่ลาดชัน มีความปลอดภัยจากอุทกภัย และภัยทางธรรมชาติอย่างอื่น ย่านพาณิชยกรรมอาจจำแนกเป็นประเภทต่างๆ ตามขนาดและพัฒนาการของเมือง เช่น ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง (Central Business District หรือ CBD) ศูนย์ชุมชนชานเมือง (Subcenter) และศูนย์พาณิช

ยกรรรมชุมชน (Community Center) ย่านพาณิชยกรรมแต่ละประเภทจะมีความหนาแน่นของประชากรกลางวัน (Day-time Population) ซึ่งได้แก่ แรงงานในภาคธุรกิจ การค้า และบริการ และผู้มาใช้บริการ ดังนี้

ตาราง ๘ ประเภทพาณิชยกรรมจำแนกตามความหนาแน่นประชากร

ประเภทที่อยู่อาศัยตามความหนาแน่น	ความหนาแน่นประชากร (คน/ไร่)
พาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง	๑๒๐
ศูนย์ชุมชนชานเมือง	๙๐
ศูนย์พาณิชยกรรมชุมชน	๖๐

๑๐.๑.๓ ย่านอุตสาหกรรม

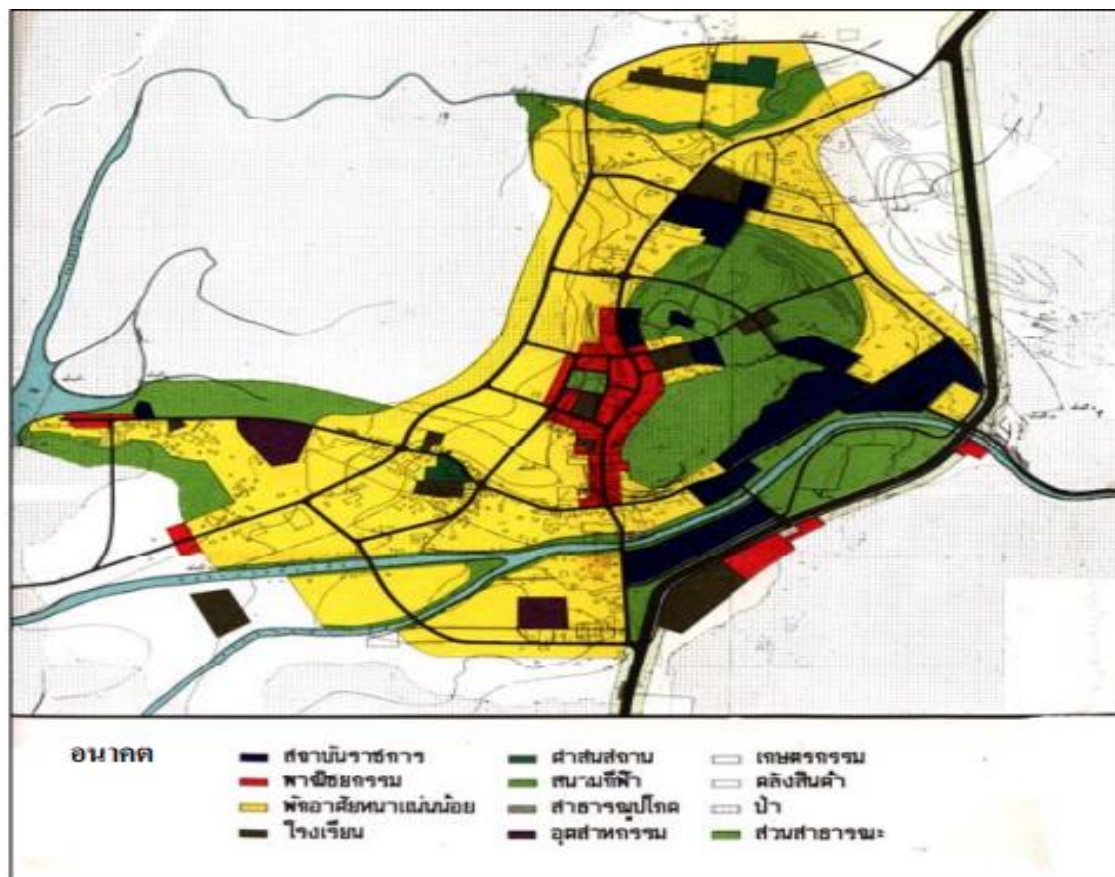
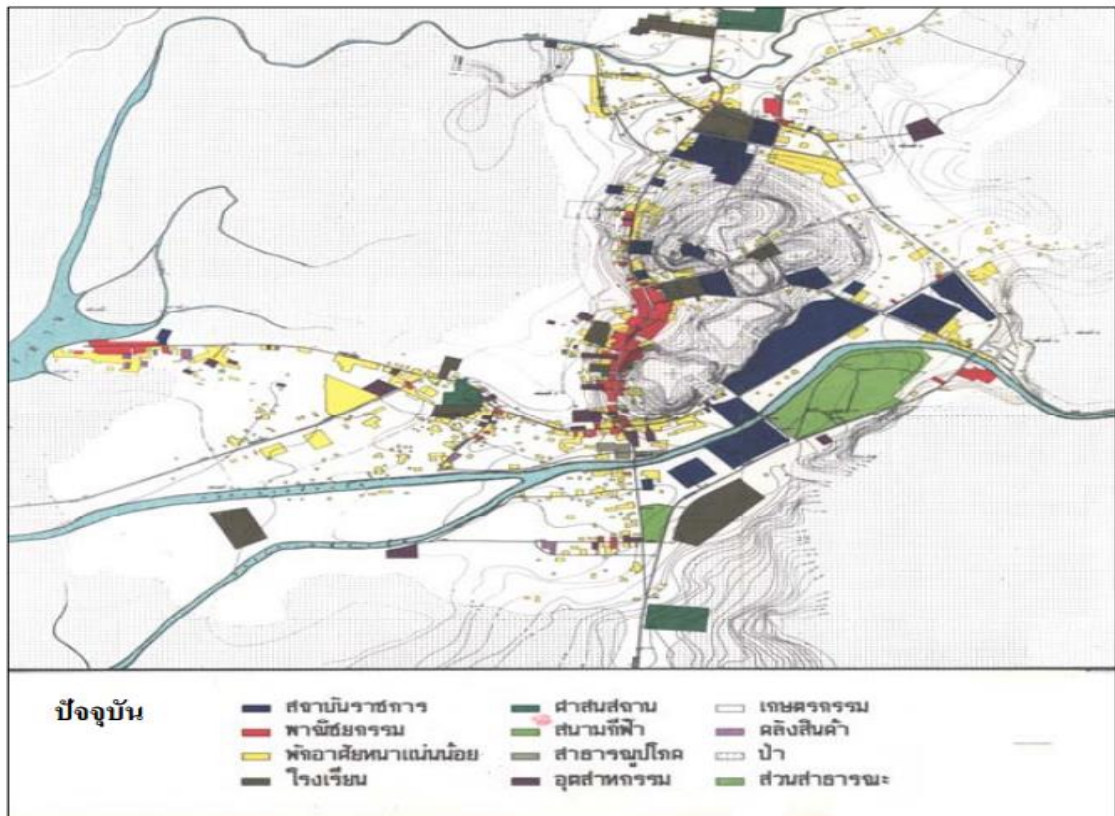
ย่านอุตสาหกรรม จะกำหนดให้มีพื้นที่พอเพียงต่อการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในด้านการผลิตทางอุตสาหกรรม จึงควรมีที่ตั้งที่สะดวกในการขนส่งวัตถุดิบและสิ่งผลิต ตลอดจนการเข้าถึงจากที่อยู่อาศัยของแรงงานในเขตอุตสาหกรรม นอกจากนี้ย่านอุตสาหกรรมควรมีที่ตั้งในบริเวณที่มีสภาพพื้นที่ไม่ลาดชัน มีความปลอดภัยจากอุทกภัยและภัยทางธรรมชาติอย่างอื่น รวมทั้งจะต้องไม่ตั้งอยู่ในบริเวณที่จะก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อม เมืองและระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งน้ำทางธรรมชาติ เป็นต้น ย่านอุตสาหกรรมอาจจำแนกเป็นประเภทตามระดับของอุตสาหกรรมโดยมีความหนาแน่นของประชากรกลางวัน (Day-time Population) ที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม ดังนี้

ตาราง ๙ ระดับอุตสาหกรรมจำแนกตามความหนาแน่นของประชากร

ระดับอุตสาหกรรม	ความหนาแน่นประชากร (คน/ไร่)
อุตสาหกรรมหนัก	๒๐
อุตสาหกรรมเบา	๑๒

๑๐.๑.๔ ย่านเกษตรกรรม

ย่านเกษตรกรรม จะกำหนดในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของสภาพทางธรรมชาติ และมีสภาพพื้นที่เหมาะสมกับกิจกรรมแต่ละประเภท ได้แก่ การกสิกรรมการปศุสัตว์ การประมงหรือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นต้น แรงงานในภาคการเกษตรส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในย่านเกษตรกรรม โดยมีความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ยประมาณ ๐.๕-๒ คน/ไร่

ภาพ ๑๖ การใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบันและอนาคต

ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง

๑๐.๒ การวางแผนผังการคมนาคมและขนส่ง

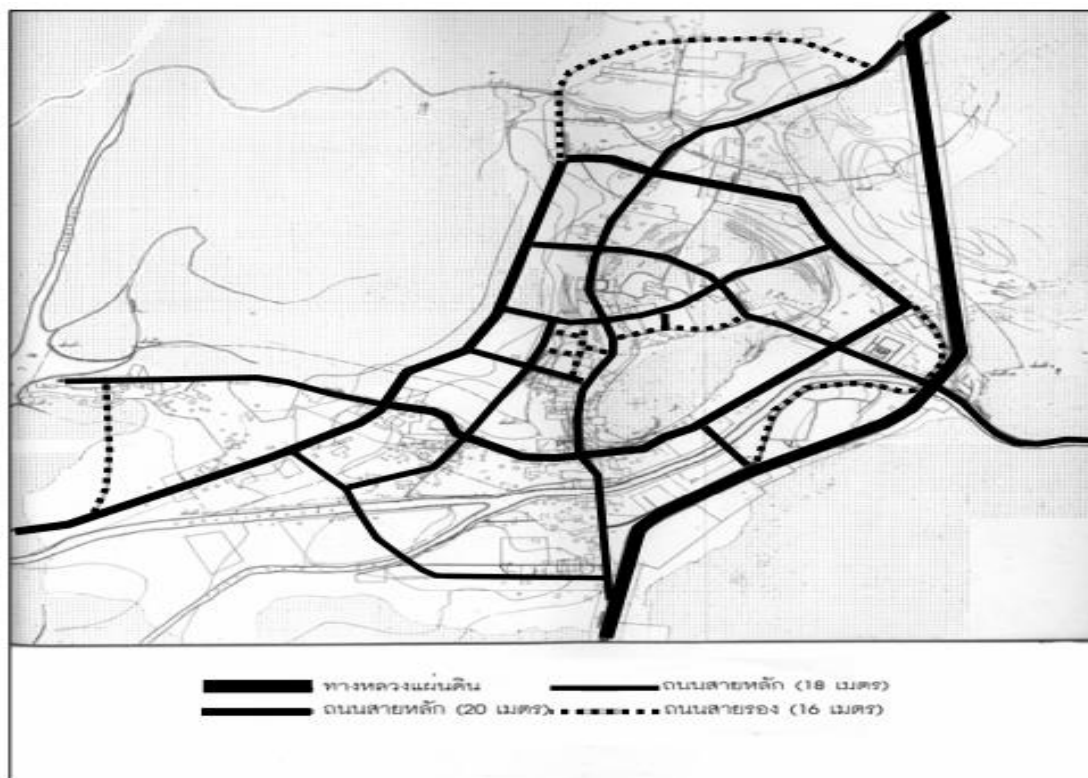
การวางแผนผังการคมนาคมและขนส่งภายในเมือง จะมุ่งเน้นการคมนาคมและขนส่งทางบก โดยรถยนต์เป็นหลัก เพื่อให้เชื่อมโยงกับการคมนาคมและขนส่งทางอากาศสำหรับเมืองที่เป็นที่ตั้งของท่าอากาศยาน เพื่อให้เชื่อมโยงกับการคมนาคมและขนส่งทางรถไฟสำหรับเมืองที่มีเส้นทางรถไฟฟ้าพาดผ่าน และการเชื่อมโยงกับการคมนาคมและขนส่งทางน้ำหรือเมืองที่มีชายฝั่งทะเลและมีท่าเรือโดยสาร การขนส่งสินค้านอกจากนี้ยังหมายถึงการให้บริการระบบขนส่งมวลชนและขนส่งสาธารณะสำหรับเมืองขนาดใหญ่

การพัฒนาโครงข่ายถนนภายในเมืองจะประกอบด้วยถนนในลำดับต่างๆ ได้แก่

๑๐.๒.๑ ถนนสายหลักหรือถนนสายประธาน (Major Arterial) เป็นถนนที่มีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินต่างๆ ตามที่ได้กำหนดเป็นย่านที่อยู่อาศัยย่านพาณิชยกรรม ย่านอุตสาหกรรม และเชื่อมโยงกับทางหลวงหรือทางด่วน (Highway หรือ Expressway) มีบทบาทหน้าที่ในการเชื่อมโยงการคมนาคม การขนส่งระหว่างเมือง การคมนาคม การขนส่งจากสถานีรถไฟฟ้าและท่าเรือ

๑๐.๒.๒ ถนนสายรอง (Collector หรือ Secondary Road) เป็นถนนที่มีบทบาทหน้าที่ในการเชื่อมการคมนาคม การขนส่งระหว่างถนนสายหลักกับพื้นที่ภายในย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้กำหนดเป็นย่านที่อยู่อาศัย ย่านพาณิชยกรรม และย่านอุตสาหกรรม

๑๐.๒.๓ ถนนสายย่อย (Local Road) เป็นถนนที่มีบทบาทหน้าที่ในการเชื่อมโยงจากถนนสายรองให้เกิดการเข้าถึงพื้นที่ภายในย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้กำหนดเป็นย่านที่อยู่อาศัย ย่านพาณิชยกรรม และย่านอุตสาหกรรม ขนาดและระยะระหว่างถนนสายหลัก หรือถนนสายประธาน ถนนสายรอง ถนนสายย่อยรวมทั้งทางเดินและทางเท้า สมควรให้เป็นไปตามมาตรฐานถนน ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

ภาพ ๑๗ โครงข่ายเชื่อมโยงของถนนสายหลัก และถนนสายรอง

ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง

๑๐.๓ การวางแผนผังสาธารณูปโภค

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรประสานร่วมมือกับหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจที่มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคการประปาส่วนภูมิภาค บริษัททศท. คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) กรมทางหลวงและกรมทางหลวงชนบท ทั้งนี้การดำเนินการด้านสาธารณูปโภคจะต้องพิจารณาความต้องการตามแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินที่กำหนดเป็นย่านที่อยู่อาศัยตามความหนาแน่นต่างๆ ย่านพาณิชยกรรม ย่านอุตสาหกรรม และอาศัยโครงข่ายถนนในแผนผังการคมนาคมและขนส่งในการกำหนดโครงข่ายการให้บริการด้านสาธารณูปโภค

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรวางแผนผังสาธารณูปโภคโดยอาศัยมาตรฐานทางวิศวกรรมของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (<http://www.thailocaladmin.go.th>) ดังนี้

- ๑๐.๓.๑ มาตรฐานไฟฟ้าสาธารณะ
- ๑๐.๓.๒ มาตรฐานการบำบัดน้ำเสีย
- ๑๐.๓.๓ มาตรฐานการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- ๑๐.๓.๔ มาตรฐานอ่างเก็บน้ำและเขื่อนขนาดเล็ก
- ๑๐.๓.๕ มาตรฐานทางระบายน้ำ

การวางแผนผังสาธารณูปโภคควรพิจารณาสภาพภูมิประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพความลาดเอียงของพื้นที่และทิศทางการไหลลงของน้ำ เพื่อให้การให้บริการประปาและการรวบรวมน้ำเสียสามารถอาศัยแรงโน้มถ่วงของโลกแทนการใช้พลังงานไฟฟ้าหรือน้ำมันเชื้อเพลิง และควรพิจารณาถึงความได้เปรียบในการลงทุนความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่ต่อเนื่องหรือใกล้เคียงกัน จะดำเนินโครงการร่วมกันในรูปแบบสหการ นอกจากนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจอาศัยมาตรการกำหนดให้ภาคเอกชนดำเนินการสาธารณูปโภคในระบบย่อย (on-site) เฉพาะภายในพื้นที่การพัฒนาของตน หากการพัฒนาดังกล่าวอยู่ในบริเวณที่มีความหนาแน่นต่ำ และไม่สามารถดำเนินการระบบสาธารณูปโภครวมพื้นที่ดังกล่าวได้โดยเงื่อนไขจากดำเนินการลงทุน

๑๐.๔ การวางแผนผังสาธารณูปการ

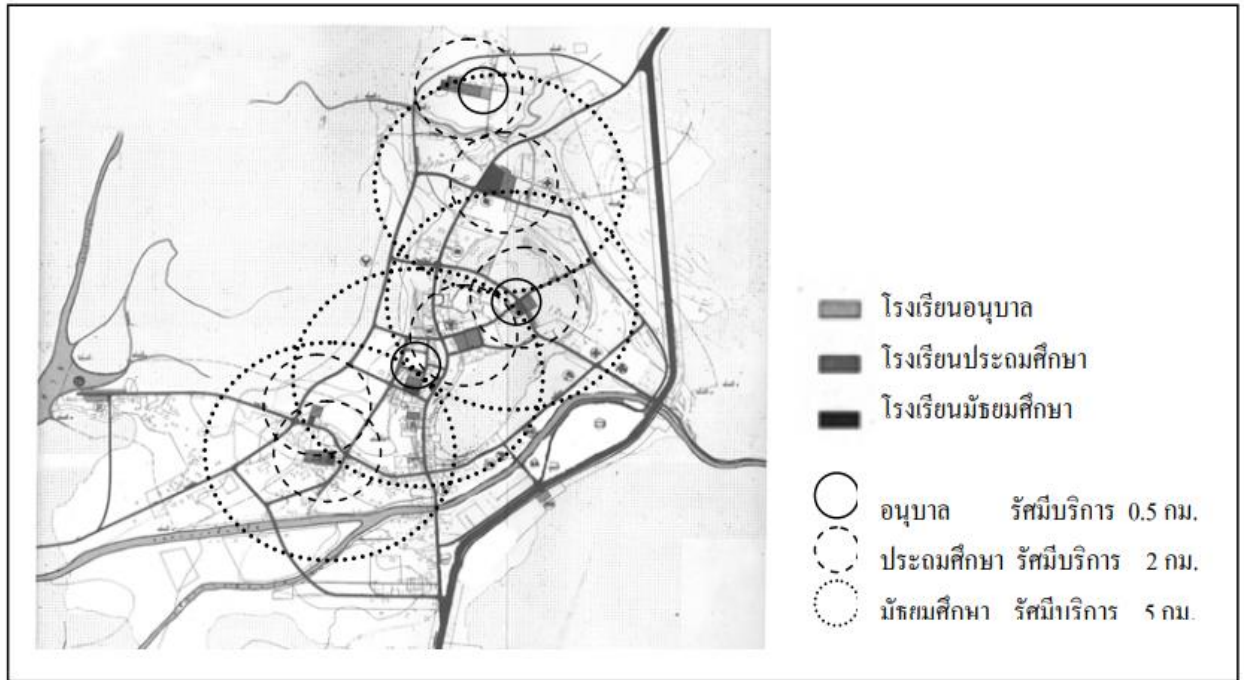
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรวางแผนผังกำหนดที่ตั้งของสาธารณูปการ ได้แก่ การให้บริการด้านการศึกษา สาธารณสุข และนันทนาการ โดยพิจารณาถึงระดับและรัศมีการให้บริการที่สอดคล้องกับแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินที่กำหนดเป็นย่านที่อยู่อาศัยตามความหนาแน่นต่างๆ ย่านพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม ดังนี้

๑๐.๔.๑ การให้บริการด้านการศึกษา

การให้บริการด้านการศึกษาอาจจำแนกความเหมาะสมของขนาดพื้นที่และรัศมีการให้บริการตามระดับการศึกษา ดังนี้

ตาราง ๑๐ ระดับการศึกษาจำแนกตามขนาดพื้นที่และรัศมีการให้บริการ

ระดับ	พื้นที่ (ไร่)	รัศมีการให้บริการ (กม.)
อนุบาล	๑	๐.๕
ประถม	๕	๒
มัธยม	๒๐	๕
อุดมศึกษา	๕๐	๑๐

ภาพ ๑๘ ระดับการศึกษาและรัศมีการบริการ

๑๐.๔.๒ การให้บริการสาธารณสุข

การให้บริการด้านสาธารณสุข อาจจำแนกความเหมาะสมของขนาดพื้นที่ที่รัศมีการให้บริการในแต่ละระดับ ดังนี้

ตาราง ๑๑ ระดับการบริการสาธารณสุข จำแนกตามขนาดพื้นที่และรัศมีการให้บริการ

ระดับ	พื้นที่ (ไร่)	รัศมีการให้บริการ (กม.)
ศูนย์หรือสถานีอนามัย	๕	๕
โรงพยาบาล	๒๐	๑๐

๑๐.๔.๓ การให้บริการด้านนันทนาการ

การให้บริการด้านนันทนาการ สามารถจำแนกความเหมาะสมของขนาดพื้นที่และรัศมีการให้บริการ ดังนี้

ตาราง ๑๒ ระดับบริการด้านนันทนาการ จำแนกตามขนาดพื้นที่และรัศมีการให้บริการ

ระดับ	พื้นที่ (ไร่)	รัศมีการให้บริการ (กม.)
สวนสาธารณะระดับชุมชน	๑๐	๑
สาธารณะระดับย่าน	๕๐	๕
สาธารณะระดับเมือง	๑๐๐	๑๐

๑๑. การดำเนินการด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

๑๑.๑ การดำเนินการตามแผนงานและกิจกรรม

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถดำเนินการวางแผนการดำเนินงานด้านสาธารณูปโภคในเขตพื้นที่ โดยอำนาจหน้าที่ตามที่ระบุในพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.๒๕๔๖ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๐ ได้โดยการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยบรรจุแผนงาน กิจกรรมที่สอดคล้องกับทิศทางและลำดับการพัฒนาตามที่กำหนดในผังเมืองรวมโดยที่ผังเมืองรวมเป็นแผนระยะยาว (๒๐ ปี) ของการพัฒนาเมืองเพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์วิถึสุขภาวะ เป้าหมายที่กำหนดแผนผังดังกล่าวจึงต้องมีการกำหนดลำดับการพัฒนาในระยะแรก ตามที่กำหนด ครอบคลุมอยู่ ทั้งนี้ด้วยขอบเขตของผังเมืองรวมที่อาจครอบคลุมพื้นที่เมืองที่มีความต่อเนื่องในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ควรกำหนดให้สอดคล้องหรือต่อเนื่องในระยะเวลาดำเนินการเดียวกันหรืออาจดำเนินการร่วมกันในลักษณะสหการ โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นองค์กรดำเนินการหลัก

การดำเนินการด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการตามแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นข้างต้น อาจจำเป็นต้องดำเนินการให้ได้มาซึ่งที่ดิน ซึ่งหากในเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นไม่มีที่ดินสาธารณประโยชน์หรือที่ราชพัสดุที่อาจนำมาใช้ประโยชน์เพื่อสาธารณูปโภค สาธารณูปการตามที่ต้องการ ย่อมมีความจำเป็นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะดำเนินการให้ได้มาซึ่งที่ดินด้วยการเช่า การซื้อ หรือการเวนคืนที่ดิน โดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนที่ดินโดยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ (มาตรา ๕) ได้บัญญัติถึงการที่ “เมื่อรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อ กิจการใดๆ อันจำเป็นเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค...หรือเพื่อการผังเมือง...หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น ถ้ามิได้ตกลงในเรื่องการโอนไว้เป็นอย่างอื่นให้ดำเนินการเวนคืนตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้”

๑๑.๒ การวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องจัดวางผังเมืองเฉพาะให้สอดคล้องกับผังเมืองรวม ซึ่งในการจัดทำผังเมืองจะต้องประกอบด้วย

๑๑.๒.๑ วิถึสุขภาวะในการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ

๑๑.๒.๒ มีแผนที่แสดงแนวเขตของบริเวณผังเมืองเฉพาะ

๑๑.๒.๓ มีแผนผังแสดงการกำหนดการใช้ประโยชน์ของที่ดิน ซึ่งต้องจำแนกประเภทกิจการ เช่น ย่านพาณิชยกรรม ย่านที่อยู่อาศัย ย่านอุตสาหกรรม ย่านเกษตรกรรม

๑๑.๒.๔ มีแผนผังแสดงรายละเอียดของกิจการสาธารณูปโภค

๑๑.๒.๕ มีแผนผังแสดงโครงข่ายการคมนาคมและการขนส่งโดยต้องระบุรายละเอียดให้ชัดเจนพร้อมขนาดทางสาธารณะ

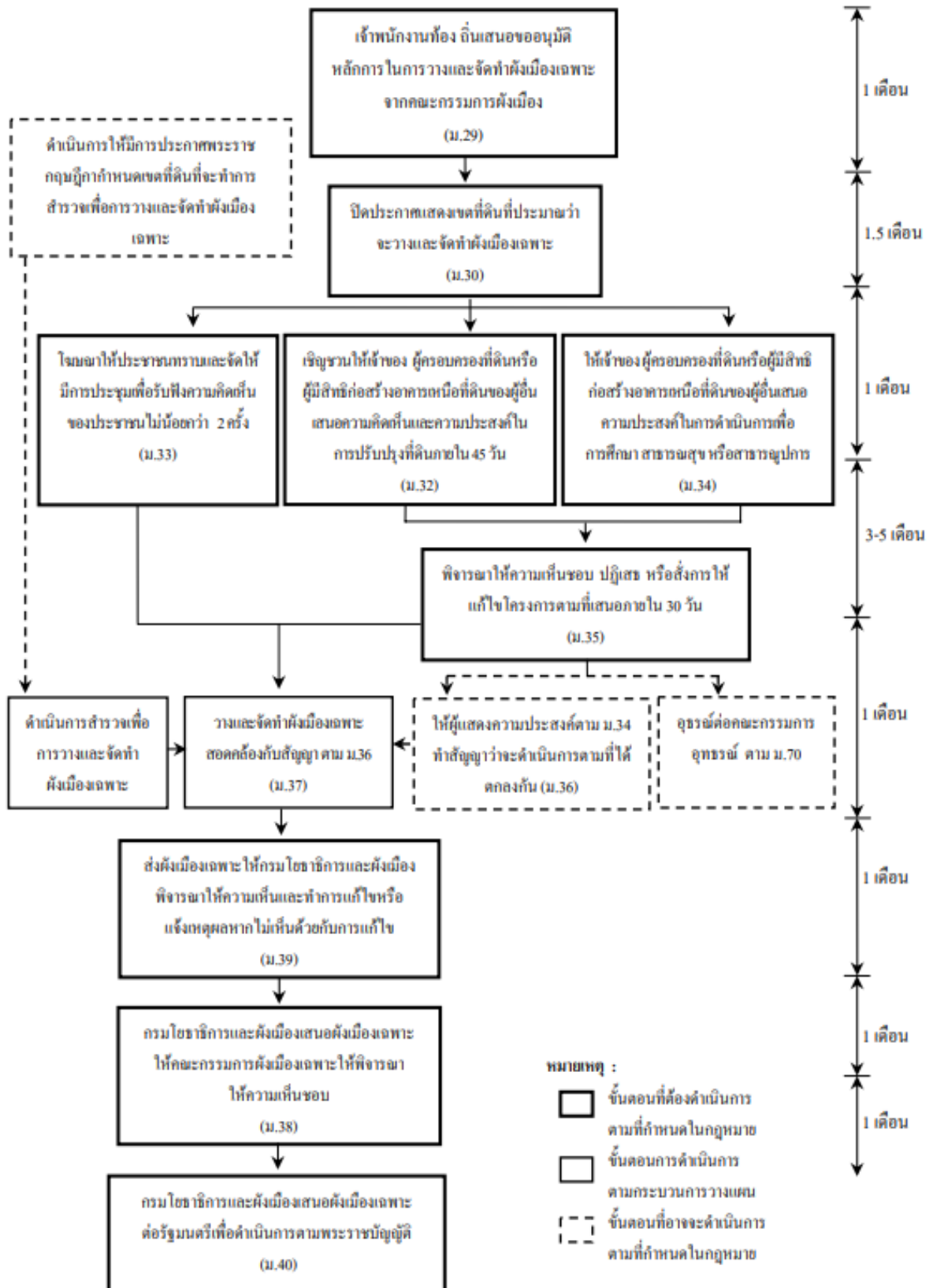
๑๑.๒.๖ การกำหนดบริเวณและรายการคำอธิบายประกอบแผนผัง ทั้งประเภทและชนิดของอาคารที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ก่อสร้าง การดำเนินการดังกล่าวให้รวมความถึงการให้ประโยชน์ของอาคารที่อนุญาตให้ก่อสร้างใหม่ หรืออนุญาตให้เปลี่ยนแปลงอาคาร ผิดไปจากการใช้ประโยชน์ ตามที่ได้ขออนุญาตก่อสร้าง

นอกจากนี้ในขั้นตอนการดำเนินการจัดทำผังเมืองตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ที่กำหนดให้การวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ จะต้องให้มีการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในท้องที่ที่จะมีการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะไม่น้อยกว่า ๒ ครั้ง (มาตรา ๓๓) ทั้งยังกำหนดให้ผู้ที่เป็นเจ้าของและผู้ครอบครองที่ดิน รวมทั้งผู้มีสิทธิในการก่อสร้างอาคารบนที่ดินในท้องที่นั้นๆ สามารถเสนอความคิดเห็น

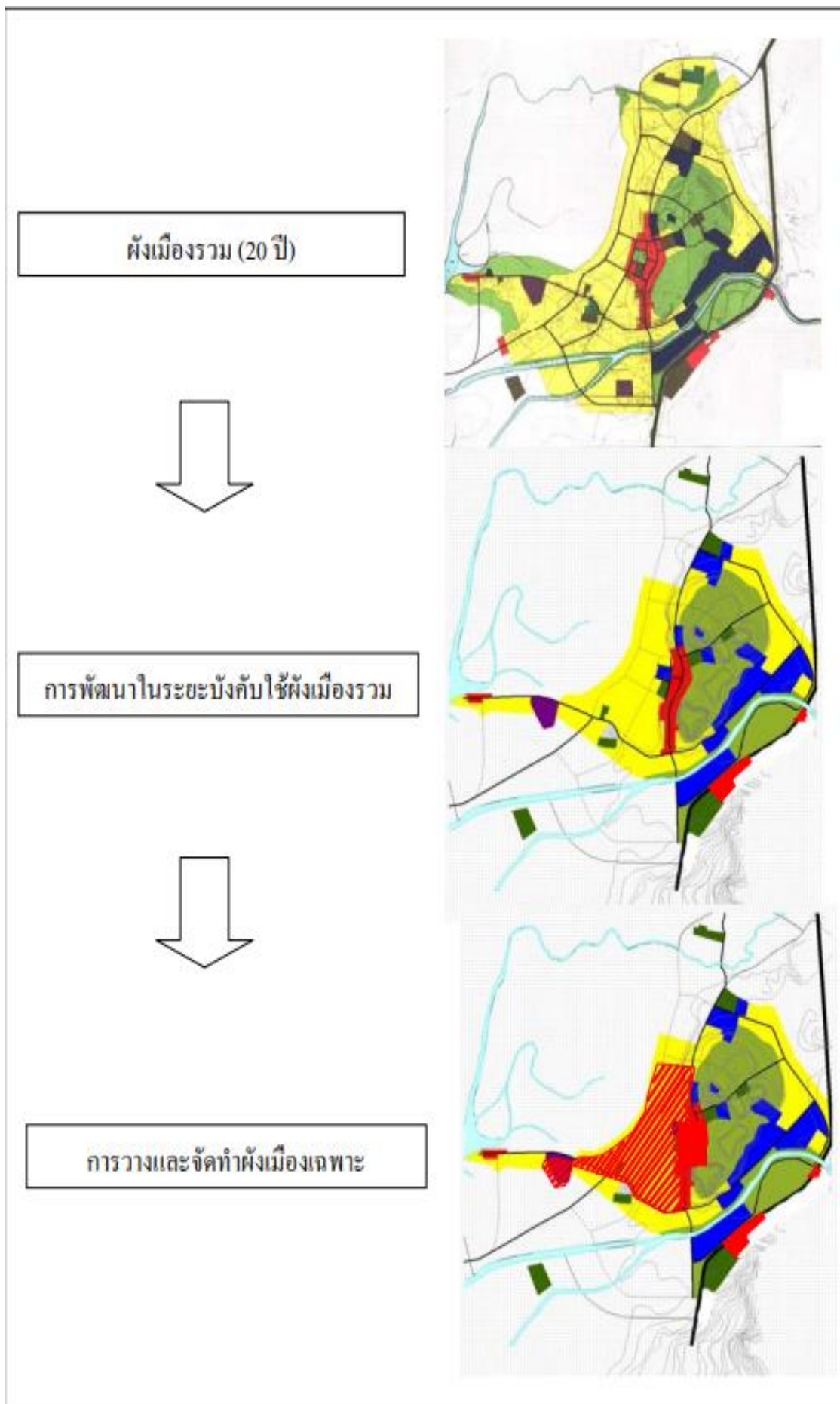

และความประสงค์ในการพัฒนาที่ดิน โดยมีระยะเวลาภายใน ๔๕ วัน นับจากวันปิดประกาศ (มาตรา ๓๒) รวมทั้งหากบุคคลดังกล่าวมีความประสงค์จะดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาการสาธารณสุขหรือสาธารณูปการต่าง ๆ (มาตรา ๓๔) ก็อาจเสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือกรมโยธาธิการและผังเมืองซึ่งเป็นผู้วางและจัดทำผังเมืองเฉพาะพิจารณาให้ความเห็นชอบหรือปฏิเสธหรือสั่งการเป็นลายลักษณ์อักษรให้แก่ไข (มาตรา ๓๕) และอาจให้ผู้แสดงความประสงค์จะดำเนินการเกี่ยวกับสาธารณูปการต่างๆ ดังกล่าว ทำสัญญาว่าดำเนินการตามที่เห็นชอบร่วมกันได้ (มาตรา ๓๖) และผังเมืองเฉพาะที่จะวางและจัดทำขึ้นนั้นจะต้องสอดคล้องกับสัญญาที่ได้ทำขึ้นนี้ (มาตรา ๓๗) ย่อมแสดงให้เห็นถึงการที่ผังเมืองเฉพาะจะเป็นวิธีการประสานการดำเนินการระหว่างที่ภาครัฐในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานกับภาคเอกชนในการพัฒนาโดยใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ

การใช้บังคับผังเมืองเฉพาะซึ่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ กำหนดให้กระทำโดยการตราเป็นพระราชบัญญัติ ซึ่งหากไม่ได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่นจะมีระยะเวลาในการใช้บังคับไม่เกิน ๕ ปี โดยอาจขยายระยะเวลาการใช้บังคับและแก้ไขปรับปรุงผังเมืองเฉพาะให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปได้ (มาตรา ๔๑) โดยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะจะมีผลต่อการให้เข้ามาซึ่งที่ดิน โดยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อใช้เป็นทางหลวงและเพื่อใช้ในการอันเป็นประโยชน์แก่ การผังเมืองอย่างอื่น โดยให้อธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมืองหรือผู้ว่าราชการจังหวัดตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะเป็นเจ้าหน้าที่เวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (มาตรา ๔๓) ทั้งนี้ในท้องที่ที่ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะจะมีคณะกรรมการบริหารการผังเมืองส่วนท้องถิ่น (มาตรา ๕๐) เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและสั่งการเกี่ยวกับการรื้อย้าย หรือตัดแปลงอาคารตามผังเมืองเฉพาะ การจัดที่ดินของเอกชนเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งหมายถึง “ที่เอกชนซึ่งผังเมืองเฉพาะจัดให้เป็นที่ดินว่างหรือใช้เพื่อสาธารณประโยชน์อย่างอื่นด้วย เช่น ทางเท้า ทางเดิน ตรอกหลังหรือข้างอาคาร ทางน้ำทางหรือท่อระบายน้ำ” (มาตรา ๔) และการอนุมัติการยกที่อยู่อาศัยให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินรวมทั้งการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ที่ยื่นต่อคณะกรรมการบริหารการผังเมืองส่วนท้องถิ่น (มาตรา ๕๑)

แผนภูมิ ๓ ขั้นตอนการวางแผนและจัดทำผังเมืองเฉพาะ

ภาพ ๑๙ การดำเนินการตามแผนผังโครงการ

๑๑.๓ การจัดรูปแบบที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่

การจัดรูปที่ดินสามารถดำเนินการได้โดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ.๒๕๔๗ ได้นิยาม “การจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่” หมายความว่า “การดำเนินการพัฒนาที่ดินหลายแปลงโดยการวางผังจัดรูปที่ดินใหม่ ปรับปรุงหรือจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การร่วมรับภาระและกระจายผลตอบแทนอย่างเป็นธรรม ทั้งนี้โดยความร่วมมือระหว่างเอกชนกับเอกชน หรือเอกชนกับรัฐ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสม ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับการผังเมือง” (มาตรา ๓) ทั้งนี้ในหมวด ๔ ว่าด้วย “บททั่วไปเกี่ยวกับการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่” ได้กำหนดให้ “การจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่จะต้องสอดคล้องกับหลักการผังเมืองตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมืองและดำเนินการใหม่มีสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมตามความเหมาะสมของสภาพของชุมชนและการพัฒนาเมืองต่อไปในอนาคต” (มาตรา ๓๗)

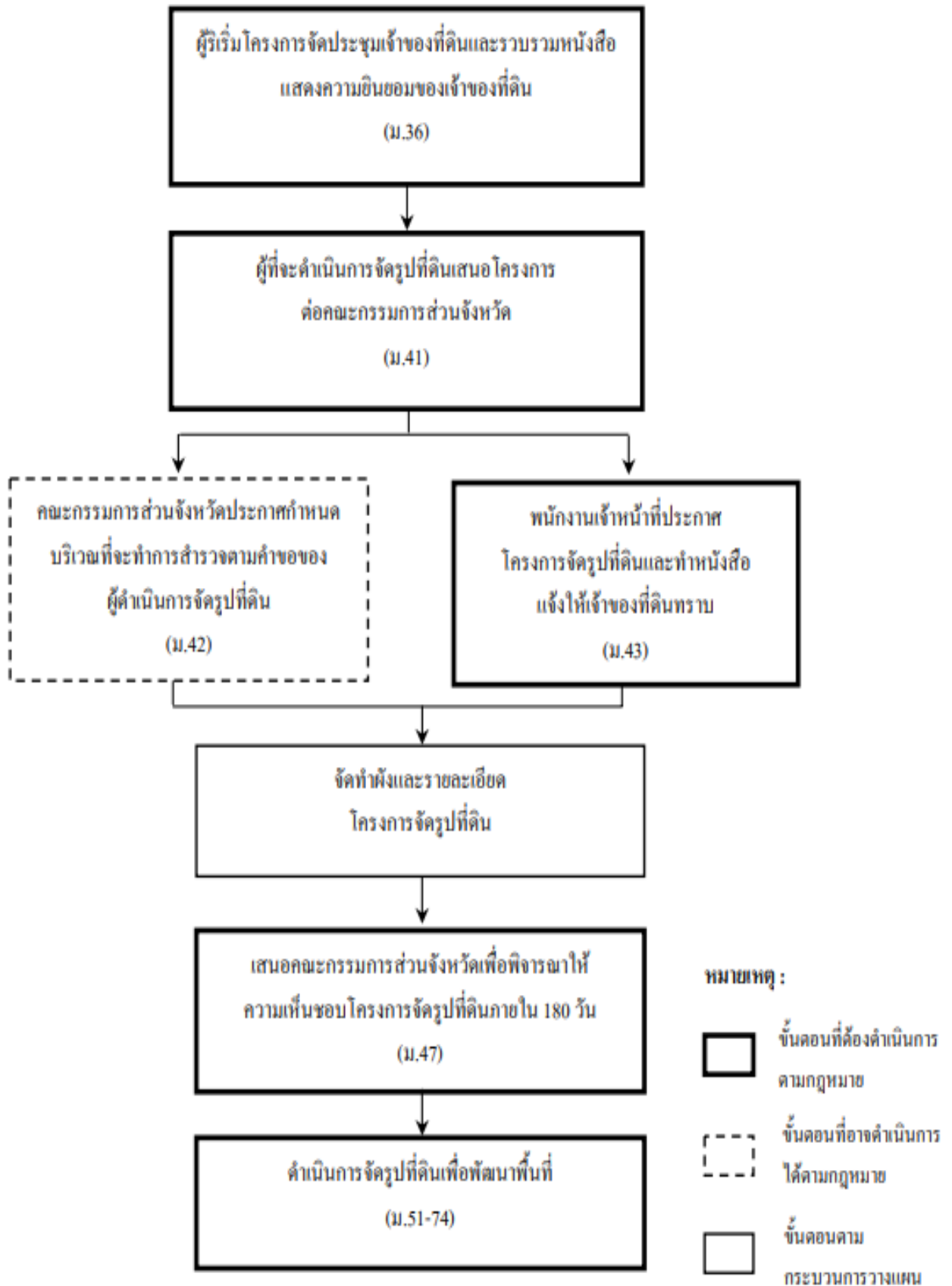
ในการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่จะต้องจัดประชุมเจ้าของที่ดินเพื่อปรึกษาหารือและรับฟังความคิดเห็น โดยจะต้องจัดประชุมเจ้าของที่ดินเพื่อปรึกษาหารือและรับฟังความคิดเห็น มีเนื้อที่รวมกันไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของที่ดินบริเวณนั้น โดย “จะต้องมีหนังสือแสดงความยินยอมของเจ้าที่ดินในโครงการ...ไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของเจ้าของที่ดินทั้งหมดและเป็นเจ้าของที่ดินมีเนื้อที่รวมกันไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของที่ดินบริเวณนั้น” (มาตรา ๓๖) ผู้ดำเนินการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่จะต้องเสนอโครงการจัดรูปที่ดินซึ่งมีรายละเอียดต่างๆ เพื่อเสนอขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ส่วนจังหวัด (มาตรา ๔๑) และใช้อำนาจประกาศกำหนดบริเวณที่จะสำรวจเพื่อจัดทำโครงการจัดรูปที่ดิน (มาตรา ๔๒) รวมทั้งปิดประกาศและมีหนังสือแจ้งให้เจ้าของที่ดินได้รับทราบรายละเอียดของโครงการ

เมื่อเจ้าของที่ดินได้รับหนังสือแจ้งดังกล่าวจะต้องแจ้งการยินยอมหรือคัดค้านหรือเสนอข้อคิดเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๓๐ วัน (มาตรา ๔๓) คณะกรรมการส่วนจังหวัดจะนำคำคัดค้านและข้อเสนอกลับมาพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน ๑๘๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับคำขอดำเนินโครงการ (มาตรา ๔๗) โครงการจัดรูปที่ดินที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการส่วนจังหวัดแล้วให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การดำเนินการจัดรูปแบบที่ดินอาจขอรับเงินอุดหนุนหรือขอกู้ยืมจากกองทุนจัดที่ดินเพื่อนพัฒนาพื้นที่ โดยให้คณะกรรมการส่วนจังหวัดเสนอโครงการให้คณะกรรมการบริหารกองทุนพิจารณาอนุมัติ (มาตรา ๔๘) ทั้งนี้เจ้าของที่ดินในเขตจัดรูปที่ดินจะได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนสิทธิในที่ดินที่ได้รับการจัดใหม่ (มาตรา ๓๘)

ภาพ ๒๐ ตัวอย่างการจัดรูปที่ดิน

แผนภูมิ ๔ ขั้นตอนการดำเนินการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ตามพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ.๒๕๔๗

๑๒. การใช้บังคับมาตรการควบคุมทางผังเมือง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคุมการพัฒนาภาคเอกชนโดยอาศัยอำนาจจากกฎหมายผังเมือง หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมทางกายภาพอื่นๆ ได้แก่ กฎหมายควบคุมอาคาร กฎหมายควบคุมการจัดสรรที่ดิน ดังนี้

๑๒.๑ การใช้บังคับโดยกฎหมายผังเมือง

๑๒.๑.๑ การใช้บังคับผังเมืองรวม

พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ได้กำหนดในมาตรา ๒๖ ให้“การใช้บังคับผังเมืองรวมให้กระทำโดยกฎกระทรวง” ซึ่งจะมีระยะเวลาในการใช้บังคับไม่เกิน ๕ ปีการควบคุมดังกล่าวจะเป็นไป ตามแผนผังและข้อกำหนดต่าง ๆ ตามที่ระบุในมาตรา ๑๗(๓) ซึ่งได้แก่

“(ก) แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภท

(ข) แผนผังแสดงที่โล่ง

(ค) แผนผังแสดงโครงการคมนาคมและขนส่ง

(ง) แผนผังแสดงโครงการกิจการสาธารณูปโภค”

การจัดทำแผนผังและข้อกำหนดเพื่อให้ผังเมืองรวมมีผลใช้บังคับโดยกฎกระทรวงที่ระยะเวลาในการบังคับไม่เกิน ๕ ปี ดังกล่าว กรมโยธาธิการและผังเมืองหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้วางและจัดทำผังเมืองรวมควรนำผังเมืองรวมซึ่งเป็นแผนระยะยาว ๒๐ ปี มากำหนดการพัฒนาในระยะแรก (๕ปี) ภายในระยะเวลาของการใช้บังคับ ผังเมืองรวม แผนผังการพัฒนาในระยะแรกของการบังคับผังเมืองรวมดังกล่าว จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเอกชนไม่ให้ลักษณะกระจายตัว (Sprawl) จะสอดคล้องกับการดำเนินการด้านคมนาคม การขนส่งตลอดจนสาธารณูปโภคและสาธารณูปการซึ่งได้กำหนดแผนการดำเนินการในระยะ ๕ ปี ของหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐ

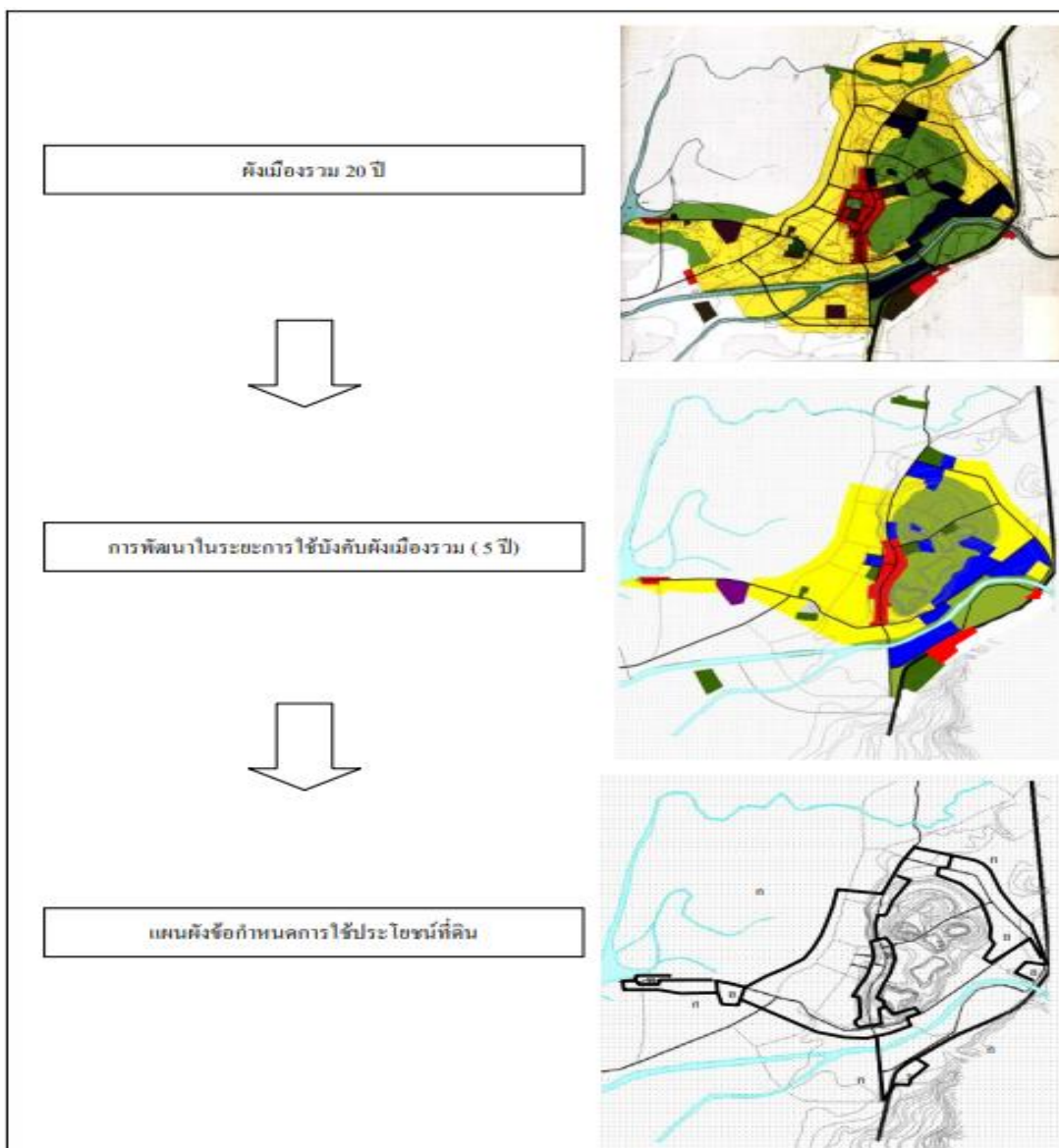
การจัดทำแผนผังและข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน จะมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเอกชนซึ่งจำแนกเป็นย่านที่อยู่อาศัย ย่านพาณิชยกรรม ย่านอุตสาหกรรม และย่านเกษตรกรรม โดยในย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละประเภทอาจจำแนกเป็นประเภทย่อยตามความแตกต่าง เช่น ย่านที่อยู่อาศัยอาจจำแนกเป็นย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย ย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง และย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก เป็นต้น การจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินจะต้องพิจารณาจากพัฒนาการและบทบาทโดยเฉพาะของเมือง เช่น เมืองที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยวอาจมีความจำเป็นต่อการจำแนกย่านพาณิชยกรรม ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวออกจากย่านพาณิชยกรรมโดยทั่วไปของเมืองหรือเมืองขนาดใหญ่อาจมีย่านพาณิชยกรรมการค้าส่งสินค้าบางประเภท แยกออกจากย่านพาณิชยกรรมการค้าปลีกโดยทั่วไปอย่างชัดเจน

พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ (ฉบับที่ ๓) ได้แก้ไขเพิ่มเติมให้กรมโยธาธิการและผังเมืองหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นสามารถแก้ไขปรับปรุงผังเมืองรวมเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปหรือเพื่อประโยชน์ของรัฐ ระยะเวลาการใช้บังคับ กฎกระทรวงออกไปอีกเป็นระยะเวลา ๕ ปี หากพิจารณาเห็นว่าไม่มีสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญและไม่มีผู้คัดค้านในการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนหรือหากไม่ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงผังเมืองรวมได้ทันภายในระยะเวลาที่กฎกระทรวงฉบับเดิมใช้บังคับ ก็อาจขยายระยะเวลาการใช้บังคับกฎกระทรวงดังกล่าวได้อีก ๒ ครั้ง ครั้งละไม่เกิน ๑ ปี

เมื่อได้มีกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมในท้องที่ใด ย่อมเป็นบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่จะควบคุมไม่ให้ “บุคคลใดใช้ประโยชน์ที่ดินผิดไปจากที่ได้กำหนดไว้ในผังเมืองรวมหรือปฏิบัติการใดๆ ซึ่งขัดกับข้อกำหนดของผังเมืองรวมนั้น”

(มาตรา ๒๗ วรรค ๑) อย่างไรก็ตามการควบคุมดังกล่าวไม่มีผลใช้บังคับการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ได้มีมาก่อน กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมและสามารถใช้ประโยชน์ที่ดินเช่นนั้นต่อไปได้เว้นแต่การใช้ประโยชน์ที่ดินเหล่านั้น ขัดต่อนโยบายของผังเมืองรวมในสาระสำคัญที่เกี่ยวกับสุขลักษณะความปลอดภัยของประชาชนและสวัสดิภาพของสังคม ในกรณีดังกล่าวนี้คณะกรรมการผังเมืองอาจกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขให้ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องทำการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือระงับการใช้ประโยชน์ที่ดินเช่นนั้นต่อไป โดยให้คำนึงถึงผลเสียหายที่มีต่อการลงทุน ความเดือดร้อนรำคาญที่ประชาชนจะได้รับ ทั้งนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าว มีสิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการอุทธรณ์ภายใน ๓๐ วันนับจากวันได้รับคำสั่งหรือหนังสือแจ้งความ (มาตรา ๒๗ วรรค ๒ และ ๓ และมาตรา ๗๐)

การดำเนินการเพื่อให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือระงับการใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าวข้างต้น ถึงแม้จะระบุให้เป็นบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการผังเมืองแต่ในทางปฏิบัติย่อมต้องอาศัยกรมโยธาธิการและผังเมืององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดประชาชนในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวที่จะสอดส่องดูแลและแจ้งให้ได้รับทราบถึงการฝ่าฝืน โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินผิดไปจากที่ได้กำหนดไปรวมทั้งผลกระทบจากกิจกรรมที่อยู่ นอกเหนือการควบคุมด้วยเหตุผลตามที่ได้ระบุข้างต้น

ภาพ ๒๑ การใช้บังคับผังเมืองรวม

๑๒.๑.๒ การใช้บังคับผังเมืองเฉพาะ

พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ได้กำหนดในมาตรา ๔๑ ให้“ผังเมืองเฉพาะ จะใช้ในท้องที่ใดให้ตราเป็นพระราชบัญญัติถ้าพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะมิได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ให้พระราชบัญญัติดังกล่าวใช้บังคับได้ไม่เกินห้าปี” การควบคุมดังกล่าว จะเป็นไปตามข้อกำหนดต่างๆ ตามที่ได้ระบุในมาตรา ๒๘ (๕) ได้แก่

“(ก) แนวทางและขนาดของอุปกรณ์

(ข) ประเภท ชนิด ขนาด และจำนวนของอาคารที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้สร้าง

(ค) ประเภท ชนิด ขนาด จำนวนและลักษณะของอาคารที่ชำรุดทรุดโทรมหรืออยู่ในสภาพอันเป็นที่น่ารังเกียจ หรือน่าจะเป็นอันตรายต่อผู้อาศัย หรือ สัตว์จรไปมาซึ่งจะถูกสั่งให้รื้อหรือย้ายตามคำสั่งของคณะกรรมการบริหารการผังเมืองส่วนท้องถิ่นตามมาตรา ๕๕

(ง) การใช้ประโยชน์ของอาคารที่อนุญาตให้สร้างขึ้นใหม่ หรืออนุญาตให้เปลี่ยนแปลงอันผิดไปจากการใช้ประโยชน์ตามที่ได้ขอไว้เมื่อขออนุญาตก่อสร้าง ซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น

(จ) ขนาดและแปลงที่ดินที่จะอนุญาตให้เป็นที่สร้างอาคารที่ใช้เพื่อประโยชน์ต่างๆ ตามที่ได้ระบุไว้ในผังเมืองเฉพาะ รวมทั้งบริเวณของที่ดินที่กำหนดให้เป็นที่โล่งเพื่อประโยชน์ตามที่ระบุ

(ฉ) การส่งเสริมดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี

(ช) การดำรงรักษาที่โล่ง

(ซ) การส่งเสริมหรือบำรุงรักษาต้นไม้เดี่ยวหรือต้นไม้ใหญ่

(ฌ) การรื้อ ย้าย หรือตัดแปลงอาคาร

(ฎ) การอื่นที่จำเป็นเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผังเมืองเฉพาะ”

ด้วยแผนผังและข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้น จะเป็นผลต่อการควบคุมการพัฒนาของภาคเอกชนในบริเวณพื้นที่ที่ได้มีการตราพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะ ซึ่งนอกจากการควบคุมให้มีการก่อสร้าง การรื้อย้าย หรือตัดแปลงอาคาร และการใช้ประโยชน์อาคารให้เป็นไปอย่างสอดคล้องซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังจะมีผลต่อการดำรงรักษาที่โล่ง สภาพทางธรรมชาติตลอดจนการบูรณะวัตถุสถานที่มีคุณค่าโดยโครงการดำเนินการพัฒนาเมือง (Urban Development) หรือฟื้นฟูเมือง (Urban renewal) ในแต่ละบริเวณ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการผังเมืองส่วนท้องถิ่นเพื่อขยายระยะเวลาการใช้บังคับผังเมืองเฉพาะโดยการตราเป็นพระราชบัญญัติ อาจแก้ไขปรับปรุงผังเมืองเฉพาะให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ (มาตรา ๔๑ วรรค ๒) นอกจากนี้ในระหว่างที่ได้มีการบังคับพระราชบัญญัติดังกล่าวหากมีสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมในเขตของผังเมืองเฉพาะได้เปลี่ยนแปลงไป องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจแก้ไขปรับปรุงข้อกำหนดหรือรายละเอียดของผังเมืองเฉพาะในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดินหรือสั่งหาริมทรัพย์ได้โดยการเสนอขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการผังเมืองเพื่อให้รายงานต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้ออกกฎกระทรวงแก้ไขปรับปรุงผังเมืองเฉพาะ (มาตรา ๔๒)

นอกจากนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอาจออกกฎกระทรวงโดยอาศัยอำนาจตาม มาตรา ๔๕ กำหนด

“(๑) รายละเอียดแห่งข้อกำหนดต่างๆ ตามพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะ

(๒) หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะ...”

ทั้งนี้ หากในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการใช้บังคับพระราชบัญญัติผังเมืองใช้บังคับให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติหรือเทศบัญญัติโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร การสาธารณสุข การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง การควบคุมสุสานและฌาปนสถาน หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน หรือสั่งห้ามทรัพย์สินตามกฎกระทรวงที่ออกตามความในมาตรา ๔๕

ข้อกำหนดในพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะและในกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา ๔๒ ในการแก้ไขปรับปรุงผังเมืองเฉพาะ และตามมาตรา ๔๕ ในการกำหนดรายละเอียด หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติต่างๆ นี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องควบคุมไม่ให้ “บุคคลใดใช้ประโยชน์ที่ดิน หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอสังหาริมทรัพย์ให้ผิดไปจากที่กำหนดไว้” (มาตรา ๔๘)

๑๒.๒ การใช้บังคับโดยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การใช้บังคับมาตรการควบคุมทางผังเมือง นอกเหนือจากการใช้อำนาจตามกฎหมายผังเมือง ได้แก่ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ โดยตรงแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจอาศัยอำนาจจากกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้บังคับมาตรการควบคุมทางผังเมือง ได้แก่

๑๒.๒.๑ กฎหมายควบคุมอาคาร

ข้อกำหนดกรมโยธาธิการและผังเมืองอาจดำเนินการเพื่อให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมอาคารออกกฎกระทรวงโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.๒๕๒๒ เพื่อ “การผังเมือง” โดยการกำหนด “บริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้าย และใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารชนิดใดหรือประเภทใด” (มาตรา ๘ (๑๐)) รวมทั้งการควบคุมอื่นๆ ได้แก่ “ลักษณะ แบบ รูปทรง สัดส่วน เนื้อที่ และที่ตั้งอาคาร” (มาตรา ๘ (๑)) “ลักษณะ ระดับเนื้อที่ว่างภายนอกอาคารหรือแนวอาคาร” (มาตรา ๘ (๗)) และ “ระยะหรือระดับระหว่างอาคารกับอาคารหรือเขตที่ดินของผู้อื่น หรือระหว่างอาคารกับถนน ตรอก ซอย ทางเท้า หรือที่สาธารณะ” (มาตรา ๘(๘))

ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อใช้บังคับในท้องที่ของตนได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวง ดังกล่าวข้างต้น (มาตรา ๙) หรือในกรณีที่มีความจำเป็นหรือเหตุผลพิเศษเฉพาะท้องถิ่นก็อาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงดังกล่าวได้ โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการควบคุมอาคารและได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (มาตรา ๑๐)

๑๒.๒.๒ กฎหมายควบคุมการจัดสรรที่ดิน

การออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินโดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการจัดสรรที่ดินกลางดังกล่าวข้างต้น กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการจัดสรรที่ดินจังหวัดโดยในกรณีที่เป็นการศึกษาหรืออนุมัติเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินในท้องที่ใด จะกำหนดให้มีผู้แทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น เข้าร่วมเป็นกรรมการแห่งละ ๑ คน (มาตรา ๑๓)

ในการออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดิน ซึ่งพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.๒๕๔๓ ได้กำหนดให้เป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ รวมทั้ง “การผังเมือง” โดยกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับ “ขนาดความกว้างและความยาวต่ำสุด หรือเนื้อที่จำนวนน้อยที่สุดของที่ดินแปลงย่อยที่จะจัดสรรได้” (มาตรา ๑๖ (๑)) นอกจากนี้การกำหนด “มาตรฐานของถนนประเภทต่างๆ ทางเดิน และทางเข้าในที่ดินจัดสรรทั้งหมด รวมทั้งการต่อเชื่อมกับถนนหรือทางสายนอกที่ดินจัดสรร” (มาตรา ๑๖ (๒)) และ “การระบายน้ำ การบำบัดน้ำเสีย และการกำจัดขยะสิ่งปฏิกูล” (มาตรา ๑๖ (๓)) ตลอดจนการกำหนด “ระบบและมาตรฐานของสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่จำเป็นต่อการรักษาสภาพแวดล้อม การส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่และบริการชุมชน” (มาตรา ๑๖ (๔))

๑๓. การควบคุมและปฏิบัติให้เป็นไปตามผังเมือง

โดยมาตรา ๒๗ วรรค ๑ แห่งพระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ได้ระบุให้ “ในเขตที่ได้มีกฎกระทรวงให้ใช้ได้บังคับผังเมืองรวมแล้ว ห้ามบุคคลใดใช้ประโยชน์ที่ดินผิดไปจากที่กำหนดไว้ในผังเมืองรวมหรือปฏิบัติการใดๆ ซึ่งขัดกับข้อกำหนดผังเมืองรมนั้น “ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอำนาจหน้าที่ในการอนุญาตก่อสร้างอาคารและประกอบกิจกรรม โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารในเขตของผังเมืองรวมจะต้องควบคุมและปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวมตามที่ได้กำหนดในกฎกระทรวง

ทั้งนี้เพื่อให้การควบคุมและปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวมตามที่ได้กำหนดในกฎกระทรวงเป็นไปด้วยความสะดวกและง่ายต่อการทำความเข้าใจของประชาชนและเจ้าที่ผู้ถือปฏิบัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้วางและจัดทำผังเมืองรวมอาจจัดทำตารางข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภท และกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินที่อาจอนุญาตไม่อนุญาต หรืออนุญาตโดยเงื่อนไข พร้อมทั้งระบุข้อกำหนดอื่น เช่น อัตราส่วนของพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม (Open space Ratio หรือ OSR) หรืออัตราส่วนพื้นที่ปกคลุมอาคารต่อพื้นที่ดิน (Building Coverage Ratio หรือ BCR) ตลอดจนระยะระหว่างอาคารกับเขตที่แปลงที่ดิน (Set Back) ขนาดแปลงที่ดิน (Lot Size) และความสูงของอาคาร (Building Height) ฯลฯ ตามความเหมาะสมและความจำเป็นต่อสุขลักษณะความปลอดภัยของประชาชน และสวัสดิภาพของสังคมในแต่ละประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ตาราง ๑๓ ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน

กิจกรรมที่อนุญาต ไม่อนุญาต หรือ มีเงื่อนไข	ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน															
	ที่อยู่อาศัย				พาณิชยกรรม				อุตสาหกรรม				เกษตรกรรม			
	ย.1	ย.2	-	-	พ.1	พ.2	-	-	อ.1	อ.2	-	-	ก.1	ก.2	-	-
.....	✓	×			✓	✓			✓	×			✓	✓		
	✓	×			×	×			1	2			×	3		
FAR.																
OSR หรือ BCR																
ระยะอาคาร (ม.)																
ขนาดแปลงที่ดิน (ตารางวา)																
ความสูงอาคาร (จำนวนชั้น,เมตร)																
ฯลฯ																

หมายเหตุ :

- ✓ อนุญาต
- × ไม่อนุญาต
- อนุญาตโดยไม่มีเงื่อนไข (ระบุ ๑.....๒.....)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ามาตรา ๒๗ วรรค ๒ ในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ จะระบุว่า “ความในวรรคหนึ่งมิได้ใช้บังคับแก่กรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินได้ใช้ประโยชน์ที่ดินมาก่อนที่จะมี กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมแล้ว “ยังได้ระบุถึงการที่ “คณะกรรมการผังเมืองเห็นว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินเช่นนั้นต่อไป เป็นการขัดต่อนโยบายของผังเมืองรวมในสาระสำคัญที่เกี่ยวกับสุขลักษณะ ความปลอดภัยของประชาชน และสวัสดิภาพของสังคม คณะกรรมการผังเมืองมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่เจ้าของหรือ ครอบครองที่ดินจะต้องแก้ไข เปลี่ยนแปลงหรือระงับการใช้ประโยชน์ที่ดินเช่นนั้นต่อไปภายในระยะเวลาที่เห็นสมควรได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขดังกล่าวให้คำนึงถึงกิจการที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน สภาพที่ดินและทรัพย์สินอื่นๆ ที่เกี่ยวกับที่ดิน การลงทุน ประโยชน์หรือความเดือดร้อนรำคาญ ที่ประชาชนได้รับจากกิจการนั้น ทั้งนี้ให้คณะกรรมการผังเมืองเชิญเจ้าของหรือผู้ถือครอบครองที่ดินมา แสดงข้อเท็จจริงและความคิดเห็นประกอบด้วย”

ดังนั้น การควบคุม การปฏิบัติให้เป็นไปตามผังเมืองรวมจึงมีความแตกต่างจากการควบคุมโดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ซึ่งจะครอบครองการอนุญาตให้ก่อสร้างอาคาร การประกอบกิจการเฉพาะการใช้บังคับผังเมืองรวมในส่วนที่เป็นการใช้ประโยชน์ที่มีมาก่อนการประกาศกฎกระทรวง ย่อมเป็นบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเมินถึง “การขัดต่อนโยบายของผังเมืองรวมในสาระสำคัญที่เกี่ยวกับสุขลักษณะ “ความปลอดภัยของประชาชนและสวัสดิภาพของสังคม” โดยอาศัยอ้างอิงจากข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกของผังเมืองรวม เพื่อให้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการแก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือระงับการใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นๆ ตามความเหมาะสมของการลงทุนของผู้ประกอบการและความเดือดร้อนรำคาญหรืออันตรายที่ประชาชนในบริเวณนั้นๆ จะได้รับ

การควบคุมและปฏิบัติให้เป็นไปตามผังเมืองรวมดังกล่าวนี้จะต้องอาศัยการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะทำการสำรวจและรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการศึกษาและประเมินผลกระทบจากกิจการต่างๆ และสมควรที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะอาศัยความร่วมมือจากประชาชนในการสอดส่องดูแลและแจ้งให้ได้รับทราบถึงความเดือดร้อนรำคาญหรืออันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากกิจการที่มีมาก่อนการใช้บังคับกฎกระทรวง หรือกิจการที่ได้รับอนุญาตให้กระทำภายใต้ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นการกระทำที่มีลักษณะฝ่าฝืนข้อกำหนดดังกล่าว สมควรที่จะต้องดำเนินการตามบทกำหนดโทษที่มาตรา ๘๓ แห่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ กำหนด

๑๔. การติดตามและประเมินผล

๑๔.๑ การกำหนดเกณฑ์และวิธีการติดตามประเมินผล

การติดตามและประเมินผลประกอบด้วยเกณฑ์และวิธีการต่างๆ ดังนี้

๑) ประชากร

เนื่องจากการวางและจัดทำผังเมืองรวมมีวัตถุประสงค์สำคัญในการรองรับจำนวนประชากรตามเป้าหมายที่กำหนดดังนั้นการติดตามและประเมินผลจึงสมควรเปรียบเทียบจำนวนประชากรเป้าหมายกับจำนวนประชากรจริงในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้จำนวนประชากรดังกล่าวย่อม หมายถึงถึงทั้งจำนวนประชากรกลางคืน (night-time population) ที่อยู่อาศัยในเมืองแต่ละบริเวณพื้นที่ของเมืองและจำนวนประชากรกลางวัน (day-time population) ที่ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในเมืองแต่ละบริเวณพื้นที่ของเมือง

๒) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การวางและจัดทำผังเมืองรวม มีแผนผัง ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการรองรับความต้องการด้านที่อยู่อาศัย การประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งในด้านพาณิชย์กรรม

และอุตสาหกรรม ตลอดจนกิจกรรมทางสังคมทั้งในด้านการบริหารปกครองและการให้บริการสาธารณะ ดังนั้น การติดตาม การประเมินผลจึงสมควรพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ ที่ดินโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และเกษตรกรรมซึ่งเป็นการดำเนินการพัฒนา และใช้ประโยชน์โดยภาคเอกชนว่าได้เป็นไปตามแผนผังและข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่กำหนดไว้หรือไม่

๓) การคมนาคมและขนส่ง

การวางและจัดทำผังเมืองรวมถึงโครงการคมนาคมและขนส่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเชื่อมโยงพื้นที่การใช้ประโยชน์ประเภทต่างๆ เพื่อการเดินทางประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว และปลอดภัย ดังนั้นการติดตามและประเมินผลจึงสมควรพิจารณาถึงการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนผังแสดงโครงการคมนาคมและขนส่ง ประกอบกับตัวชี้วัดด้านการจราจรต่างๆ เช่น ปริมาณการจราจร-ระยะทาง (PCU-กม.) ปริมาณจราจร-ชั่วโมง (PCU-ชม.) ความเร็วเฉลี่ย (กม./ชม.) และ ปริมาณจราจรต่อความจุ (V/C ratio) เป็นต้น

๔) สาธารณูปโภค

กรณีที่มีการวางและจัดทำผังเมืองรวม ได้กำหนดแผนผังแสดงโครงการกิจการสาธารณูปโภค การติดตามและประเมินผลย่อมสมควรต่อการพิจารณาถึงการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนผัง ทั้งนี้การติดตามและประเมินผลอาจอาศัยตัวชี้วัดเฉพาะในแต่ละประเภทของสาธารณูปโภค เช่น อัตราส่วนร้อยละของจำนวนอาคารที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การให้บริการสาธารณูปโภค ปริมาณหรือประสิทธิภาพในการดำเนินการด้านสาธารณูปโภค เป็นต้น

๑๔. ๒ การดำเนินการติดตามประเมินผล

ควรกระทำอย่างต่อเนื่องทุกรอบระยะ ๑ ปี หรือ อย่างน้อยที่สุดควรกระทำภายใน ๑ ปี ก่อนระยะเวลาการใช้บังคับผังเมืองรวมโดยกฎกระทรวงสิ้นสุดลง เพื่อให้สามารถนำผลการติดตามและประเมินไปสู่การพิจารณาขยายระยะเวลาการบังคับใช้กฎกระทรวงออกไปอีกเป็นเวลา ๕ ปี หรือแก้ไขปรับปรุงผังเมืองให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป (มาตรา ๒๖ วรรค ๒ และวรรค ๓) ทั้งนี้การติดตามและประเมินผลควรใช้ข้อมูลทางทะเบียนในการแก้ไขเพิ่มเติมฐานข้อมูลทางสถิติและสารสนเทศ ภูมิศาสตร์

๑๔.๓ การนำผลการติดตามประเมินไปสู่การแก้ไขปรับปรุง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจนำผลการติดตามและประเมินไปทำการแก้ไขปรับปรุงแผนผังข้อกำหนดของผังเมืองให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไประยะเวลา ๕ ปี ของการใช้บังคับผังเมืองรวมโดยกฎกระทรวง (มาตรา ๒๖ วรรค ๓) หรืออาจนำผลการติดตามและประเมินดังกล่าวไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไข โดยการวางและจัดทำผังเมืองรวมขึ้นใหม่หากสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญ (มาตรา ๒๖ วรรค ๔) นอกจากนี้เมื่อสิ้นสุด ระยะเวลาในการใช้บังคับพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการผังเมือง เพื่อพิจารณาดำเนินการออกพระราชบัญญัติขยายระยะเวลาการใช้บังคับผังเมืองเฉพาะโดยนำผลการติดตามและประเมินมาแก้ไขปรับปรุงผังเมืองเฉพาะให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป (มาตรา ๔๑ วรรค ๒) หรือเสนอคณะกรรมการผังเมืองให้รายงานรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อออกกฎกระทรวงแก้ไขปรับปรุงผังเมืองเฉพาะโดยไม่เกี่ยวกับการเวนคืนที่ดินหรือสั่งห้ามมิทรัพย์สินตามที่กำหนดไว้เดิมในระหว่างการใช้บังคับพระราชบัญญัติดังกล่าว (มาตรา ๔๒)

๑๕. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนามาตรฐานในอนาคต

การวางผังเมือง การดำเนินการในอนาคตจะสามารถมุ่งเน้นการสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ได้มากขึ้นกว่าการมุ่งเน้นในเชิงปริมาณ เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาความขาดแคลนเนื่องจากจำนวนประชากรเช่นในปัจจุบัน

๑๕.๑ การพัฒนามาตรฐานการวางผังเมือง

การวางผังเมืองที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันได้มุ่งเน้นแต่เพียงการวางและจัดทำผังเมืองรวม โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ดังนั้นเพื่อให้การผังเมืองมีความครอบคลุมครบทุกระดับของการวางแผน จึงสมควรสนับสนุนและกำหนดมาตรฐานการวางผังเมืองผังจังหวัดผังอนุภาค ผังภาค นอกจากนี้ยังสนับสนุนและกำหนดมาตรฐานการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ซึ่งจะเป็ผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำ “โครงการดำเนินการ” เพื่ออนุรักษ์ การปรับปรุงฟื้นฟู หรือพัฒนาบริเวณต่างๆ ของเมืองอย่างสอดคล้องกับนโยบายที่ได้กำหนดในผังเมืองย่อมนเป็นโอกาสที่มาตรฐานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ ดังกล่าวนี้อาจกำหนดเกณฑ์ในการออกแบบชุมชนเมือง (Urban Design) เพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์คุณค่าความงดงามหรือสุนทรียภาพควบคู่กับการเสริมสร้างลักษณะความสะอาดสวยงาม และปลอดภัยให้แก่บริเวณพื้นที่นั้นๆ

๑๕.๒ การพัฒนามาตรฐานการดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมือง

มาตรฐานการดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมือง สมควรต่อการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเมือง (Urban Management) ซึ่งจะประกอบด้วยการพัฒนาหลักทางกฎหมาย (Legal Measure) และหลักทางการเงิน (Fiscal Measure) กล่าวคือ

๑๕.๒.๑ การพัฒนาหลักกฎหมาย

หลักกฎหมายที่ใช้เพื่อการควบคุมทางผังเมืองในปัจจุบันอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ทั้งในการดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ รวมทั้งการควบคุมโดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้แก่ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.๒๕๒๒ พระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ.๒๕๔๓ เป็นต้น ได้มุ่งเน้นการควบคุมโดยอาศัยตัวบทกฎหมาย (Regulatory) ซึ่งมีลักษณะตายตัวไม่สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาหลักกฎหมายจึงควรเปิดโอกาสให้มีการควบคุมโดยใช้ดุลยพินิจ (Discretionary) ที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การพัฒนามาตรฐานเกี่ยวกับการควบคุมให้เป็นไปตามผังเมืองจะต้องปรับเปลี่ยนจากรูปแบบของแผนผัง ข้อกำหนด (Ordinance) ให้เป็นรูปแบบของหลักเกณฑ์ (Guideline) เพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นและเปิดโอกาสให้คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในระดับท้องถิ่นได้ใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาอนุมัติหรือระงับการดำเนินการใดๆ ตามที่เห็นสมควร

๑๕.๒.๒ การพัฒนาหลักทางการเงิน

หลักทางการเงินที่ใช้เพื่อดำเนินการทางผังเมืองในปัจจุบัน โดยอาศัยภาษีทรัพย์สิน (Property Tax) ซึ่งได้แก่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่รวมกับงบประมาณที่จัดสรรจากรัฐบาลเป็นหลัก อีกทั้งในระยะเวลาที่ผ่านมากระทรวงการคลัง กระทรวงมหาดไทยได้เสนอการปรับปรุงภาษีทรัพย์สิน โดยให้ใช้มูลค่าทรัพย์สิน (Capital Value) เป็นฐานภาษีแทนภาษีโรงเรือนและที่ดินและภาษีบำรุงท้องที่ซึ่งใช้ค่ารายปี (Annual Value) และราคาประเมินที่ดิน (Assessed Land Value) เป็นฐานภาษีตามลำดับ โดยภาษีทรัพย์สินที่เสนอขึ้นใหม่นี้จะมีผลต่อการสร้างความพอเพียงทางด้านงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ก็ไม่สามารุสสะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ที่ประชาชนผู้เสียภาษีดังกล่าวจะได้รับประโยชน์โดยตรง หลักทางการเงิน

เพื่อการดำเนินการทางผังเมืองจึงควรได้รับการพัฒนาเพื่อประชาชนผู้ได้รับประโยชน์เป็นผู้ต้องรับภาระทางด้านงบประมาณ (Beneficiary Pay Principle) เช่น การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการพัฒนา (Development Fee หรือ Special Assessment) เพื่อให้เกิดการยอมรับจากประชาชนและความเป็นธรรมในสังคมมากยิ่งขึ้น

๑๖. ประโยชน์ของการวางผังเมือง

การวางผังเมืองในมาตรฐานนี้ หมายถึง การวาง จัดทำ และการดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวม โดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ จะก่อให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจนสังคมและประชาชนในท้องถิ่น ดังนี้

๑๖.๑ ประโยชน์ต่อผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

โดยที่การวางและจัดทำผังเมืองรวมเป็นการกำหนดแผนผังทางกายภาพ เพื่อให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์นโยบายของการพัฒนาเมือง ดังนั้นการวางผังเมืองจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

(๑) เพื่อเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดแนวนโยบายตามที่ได้แถลงและได้รับการตอบรับจากประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดเป็นผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

(๒) เพื่อการสนับสนุนแนวนโยบาย แผนงาน และโครงการของหน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) เพื่อการประสานประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องต่างๆ และสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

(๔) เพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการโดยอาศัยกลทางการเงินและกลไกทางกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

(๕) เพื่อสร้างสรรค์ ธรรมภิบาลโดยการดำเนินงานด้วยความโปร่งใสและการให้ได้รับรู้ข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชน

๑๖.๒ ประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

โดยที่การวางและจัดทำผังเมืองรวมเป็นการกำหนดแผนผังทางกายภาพที่จะถ่ายทอดไปสู่การจัดทำแผนงานและโครงการดำเนินการที่มีความเชื่อมโยงกับการใช้บังคับมาตรการโดยอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดนั้น เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมได้รับประโยชน์จากการวางผังเมืองดังนี้

(๑) เพื่อดำเนินการให้เกิดเป็นผลสนองตอบต่อวิสัยทัศน์และนโยบายของผู้บริหารตามที่ได้แถลงต่อประชาชนในท้องถิ่น

(๒) เพื่อดำเนินด้านการสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างสอดคล้องกับการใช้อำนาจตามกฎหมายในการควบคุมการพัฒนาของภาคเอกชน

(๓) เพื่อสร้างเสริมประสิทธิภาพในการใช้งบประมาณในการกำหนดและดำเนินการตามแผนงานและโครงการด้านสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการ

(๔) เพื่อประสานการดำเนินการด้านสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการกับหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๕) เพื่อดำเนินการด้านสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการได้ตรงตามความต้องการและเป็นไปอย่างสอดคล้องและเป็นผลต่อการขึ้นำการพัฒนาภาคเอกชน

๑๖.๓ ประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่น

(๑) จากผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ในการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความพร้อมทางด้านสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการ

(๒) จากการยกระดับทางสังคมและคุณภาพชีวิตด้วยการได้รับสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่พอเพียงและได้มาตรฐาน

(๓) จากความสะอาดและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากภัยธรรมชาติและภัยที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์

(๔) จากการดำเนินการที่ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาและสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

(๕) จากโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมโดยการแสดงความคิดเห็นและการใช้สิทธิตามกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ตามที่กำหนด

๑๖.๔ ประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

โดยที่การวางและจัดทำผังเมืองรวมเป็นการกำหนดแผนผังทางกายภาพที่มีจุดมุ่งหมายต่อการพัฒนาสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมให้เจริญงอกงามไปควบคู่กับการอนุรักษ์คุณค่าทั้งที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ตลอดจนแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน การวางผังเมืองจึงย่อมจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมกล่าวคือ

(๑) สามารถสร้างสรรค์สภาพทางกายภาพเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสวยงาม ความสะอาด และความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและภัยที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์

(๒) สามารถพัฒนาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยอาศัยสาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นอย่างเหมาะสมและสอดคล้องตามความต้องการ

(๓) สามารถยกระดับทางสังคมและคุณภาพชีวิตด้วยความพร้อมและความสามารถในการเข้าถึงสาธารณูปการทางสังคมที่มีความพอเพียงและได้มาตรฐาน

(๔) สามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีให้คงอยู่สืบต่อไป

(๕) สามารถบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สภาพภูมิประเทศที่มีความงดงามและสภาพแวดล้อมยังคงอยู่อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

เอกสารด้านกฎหมาย

- ❖ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.กระทรวงมหาดไทย.พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘ ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.ให้ไว้ ณ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘. เป็นปีที่ ๓๐ ในรัชกาลปัจจุบัน. แหล่งที่มา: http://www.dla.go.th/work/e_book/eb1/stan14/p13.pdf [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕]

สามารถอ่านเพิ่มเติมได้ที่นี้

- ❖ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย.มาตรฐานการวางผังเมือง. แหล่งที่มา: http://www.dla.go.th/work/e_book/eb1/stan14/14.htm [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕]

กองช่าง เทศบาลตำบลหงส์หิน อำเภोजัน จังหวัดพะเยา

กองช่าง เทศบาลตำบลหงส์หิน

054-8965762

saraban_05560203@dl.go.th